

**DOSSIER:
LA TERRASSA
MODERNA**

FRA
NSESCH VIA

SOLDATI DE

FAVIA

LA BANDERA DE

LA THA SERV

EL MARC INSTITUCIONAL I POLÍTIC DE LA TERRASSA MODERNA

Per Miquel Solé i Sanabra

GEOGRAFIA I JURISDICCIONS A LA TERRASSA MODERNA

A començament del segle XVI la Vila i Terme de Terrassa estava constituïda pel nucli urbà, nascut al voltant del castell-palau, i per les parròquies de Sant Pere de Terrassa, Sant Julià d'Altaura, Sant Quirze de Terrassa, Sant Vicenç de Jonqueres, Santa Maria de Toudell, Sant Miquel de Toudell i Sant Martí de Sorbet.

L'administració de la Universitat (1) de la Vila i terme de Terrassa, sobre la qual la monarquia exercia la seva sobirania, requeia en la pròpia comunitat de veïns. Aquests participaven en el govern municipal mitjançant un Consell General, organisme on tenien veu i vot els homes majors de 25 anys i caps d'unitat fiscal; o bé, en el Consell Ordinari, integrat pels prohoms, que era l'òrgan que garantia la continuïtat del govern. L'autoritat del monarca es trobava garantida per la presència del Batlle, funcionari reial amb atribucions judicials, policiaques i econòmiques, que intervenia en el govern municipal al costat dels veïns, tot vigilant i donant validesa legal a les decisions de la col·lectivitat.

Dins el terme de Terrassa, però, existien unes altres instàncies de poder: La Quadra-cartoixa de Vallparadís, la Castlania de Terrassa i el Priorat de Santa Maria.

La Quadra-cartoixa de Vallparadís constituïa una petita extensió de terres de quatre quilòmetres de longitud, per un d'ample, irregular i reduït. Situada al llevant de Sant Pere, entre la riera de Vallparadís i la de les Arenes (2). L'origen d'aquesta demarcació s'ha de situar a l'any 1110, quan el comte Ramon Berenguer va vendre un alou al cavaller Berenguer Sanla (o Sala) i a la seva muller Ermessendis, amb l'obligació d'edificar-hi un castell (3). Aquest seria utilitzat diversos cops pels homes de la vila i terme de Terrassa per tal de salvar-se i protegir llurs béns (4).

La darrera hereva dels Sala, Saurina de Terrassa, es va casar amb Bernat de Centelles l'any 1273, i la filla tinguda en el matrimoni, Blanca de Centelles, va acabar per donar el castell i altres propietats de la Quadra el 1344 per a fundar una cartoixa: Sant Jaume de Vallparadís (5).

En el 1413 els cartoixans es traslladaren a Montalegre, essent venuda la Cartoixa als carmelitans que després la van alienar a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona. Però aquesta institució la va vendre el 1432 a Jofre de Sentmenat, tot donant origen a un conjunt de disputes entre aquest i la família dels Muntanyans, castlana del Castell Palau de Terrassa. De fet, la Quadra en poder dels Sentmenat va constituir un refugi segur pels malfactors perseguits per les autoritats de la vila, esdevenint una amenaça pels terrassencs (6). La Quadra de Vallparadís va acabar per desaparèixer el 1830, absorbida pel creixement de Terrassa (7).

La Castlania de Terrassa va néixer amb el Castell-Palau, com a construcció militar defensiva i residència reial, que pertanyia a la Corona. Des de l'època medieval la seva custòdia era confiada a un noble anomenat castlà, a canvi de rebre una sèrie de drets derivats de la jurisdicció de la castlania, que s'encarregava de la defensa del castell i d'acollir els reis en llurs presències a la ciutat.

La castlania de Terrassa, des de l'època medieval en què va recaure en la família dels Cardona, passà per

diverses mans fins que en el segle XV arribà a la família dels Muntanyans. A la primera meitat del segle XV era el titular de la Castlania Elisabet de Requesens.

Les atribucions de la castlania es poden catalogar en dos grups: econòmiques i jurisdiccionals. Entre les primeres cal assenyalar els drets sobre les aigües del castell, la propietat útil i monopoli dels dos forns de la vila, els drets eminents del monarca sobre l'escribania i el delmari de Sant Fruitós. Quant a les segones, cal indicar el dret a assistir a tots els actes que efectués el batlle, el control de la presó de la batllia, situada en el castell, i el nomenament del procurador fiscal.

El Priorat de Santa Maria, canongia agustiniana, creada el 1113 pel bisbe de Barcelona, posseïa la titularitat parroquial de la vila i terme de Terrassa i regia les esglésies de Santa Maria i la de Sant Pere. La prosperitat de la Canongia, però, s'entroncà amb la regència de priors comendataris, que governaven el monestir des de lluny, i per l'augment constant de la població de la Vila de Terrassa (8). Aquesta disposava de dos temples: l'Església de Sant Fruitós, dependència del Castell-Palau, i la del Sant Esperit, capella de l'antic Hospital (9).

Aquesta dependència religiosa de la vila respecte a la parròquia de Sant Pere obrí un llarg contenciós, que es desenvolupa al llarg del segle XVI i principis del XVII, per tal de traslladar la parroquialitat a la vila de Terrassa.

ELS ORIGENS DEL RÈGIM MUNICIPAL DE LA VILA I TERME DE TERRASSA FINS EL S.XV: BARCELONA SENYORA DE TERRASSA.

L'origen del Municipi a Catalunya no es deu a una causa especial i concreta, sinó que seria més aviat el producte natural d'una necessitat històrica, engendrada pel progressiu augment d'importància i riquesa a les localitats, per l'existència d'uns interessos comuns entre els seus habitants i per la formació d'una consciència col·lectiva veïnal (10). Aquesta afirmació general també és vàlida per a la Vila de Terrassa; si bé és cert que l'existència del seu castell resultà vital per a la creació de l'agrupament humà (11). De la vitalitat d'aquest agrupament en dona bona mostra la concessió, per part de Jaume I l'any 1228, del dret d'instituir-hi mercat i la disposició que obligava a passar per la Vila de Terrassa el camí de Barcelona a Manresa (12).

En resum podríem afirmar que, igual que la major part del Principat, Terrassa, en el període que va des de finals del s.XII al XV, registrà l'aparició del seu règim municipal.

El primer organisme municipal del qual gaudí la Vila de Terrassa va ser el d'un Consell General Obert, al qual, l'any 1336, el rei Pere atorgà la capacitat d'elegir 4 jurats i 10 consellers. Van ser probablement els aldarulls originats al voltant de l'elecció dels càrrecs municipals, en el marc del Consell Obert, i els abusos comesos en el compliment del càrrec, els motius que portaren al propi rei a la derogació d'aquest sistema l'any 1338. Per aquesta raó la següent experiència municipal, el privilegi atorgat per l'Infant Martí l'any 1384, va establir un sistema de cooptació impur, en introduir-hi el factor sort en l'última fase electoral per escollir els 3 Consellers i 12 Jurats que constituïen el Consell Ordinari de la Vila (13).

El regnat de l'Infant Martí obrí un llarg període, que s'inicia el 1391 i que finalitzà el 1473, en el qual Terrassa quedà sotmesa a la jurisdicció de la ciutat de Barcelona, com a conseqüència de la venda de la vila i terme que efectuà el rei al Consell Barceloní. El Rei, mancat de recursos econòmics per emprendre la conquesta de Sicília, va vendre la jurisdicció dels llocs de Terrassa a la ciutat de Barcelona l'any 1391 (14). Aquesta mesura coincidí, a finals del segle XIV, amb una espècie d'imperialisme municipal que portà a terme el Consell Barcelonès: en menys de 20 anys la ciutat va prendre sota la seva protecció, com a "carrers", una trentena de pobles catalans (15). Terrassa va entrar així en un llarg període cronològic en el qual romangué sota la tutela Barcelonina, evidenciant-se, malgrat tot, la voluntat reial per recuperar-ne la titularitat. Així s'ha d'entendre el privilegi del propi rei Martí del 1401 (16), o l'intent de la reina Joana del 26 de juny de 1460 (17). Però no seria fins el juny de 1473 quan els consellers Barcelonins notificaven als seus homònims terrassencs la recuperació de la jurisdicció de la seva vila per part del rei. (18)

Fou sota el domini jurisdiccional de la ciutat de Barcelona que el Consell Barceloní regulà en dues ocasions el règim municipal de la Vila. La primera experiència va ser la de l'any 1399, en la qual es reconegué la complexitat del terme de Terrassa. S'establí l'obligació que dels 3 consellers, un ho fos per la vila, un per Sant Pere, i un altre per la resta de les parròquies; i que dels 12 jurats, n'hi hagués 4 per cada un dels llocs esmentats.

En aquest privilegi també es potencià el Consell Ordinari en autoritzar-lo per a tractar qualsevol tema relatiu al govern de la vila al marge del Consell General. Solament la potestat d'aquest per a demanar la revocació de conseller i jurats va constituir un possible mecanisme per a frenar els abusos que pogués cometre l'oligarquia que comandés el municipi.

La segona experiència reguladora dels Consellers Barcelonins es va produir el 1444 i s'ha d'entendre com un pas més en la marginació de l'Assemblea General en el govern de la Vila. En el privilegi es va reconèixer fins i tot la capacitat exclusiva del Consell Ordinari per a elegir els càrrecs municipals. La missió de reafirmació o renovació, que fins llavors havia exercit l'Assemblea General de veïns, desapareixia.

En resum hem pogut constatar que, en el període que va des de finals del segle XII al segle XV, s'ha anat configurant l'organització municipal de la vila i terme de Terrassa, sota dues línies generals: primer, la concentració progressiva del poder en mans del Consell Ordinari, mitjançant la cooptació, i segon, el reconeixement de la base territorial com a criteri de representativitat en l'accés als càrrecs de la universitat.

EL SEGLE XVI: PERÍODE DE VITALITAT URBANA I DE TENSIONS EN EL GOVERNAMENT MUNICIPAL

En el s. XVI Terrassa registrà signes evidents de creixement poblacional i urbà. Però paral·lelament a aquest fenomen es manifesta també un increment de la tensió social en el governament de la vila i terme que obligà a reformar el règim municipal.

Els símptomes de dinamisme: la construcció d'una nova església.

El llibre de privilegis descriu a l'any 1512 una vila en continu augment de la seva població, incloent-hi estrangers, atrets per l'activitat drapera (19). És justament el repoblament i el caràcter industriós, els arguments que seran utilitzats pels veïns del terme per sol·licitar al rei Ferran II una sèrie de privilegis que contribuïren a perfeccionar el funcionament municipal i a expandir territorialment la vila.

En el primer sentit cal esmentar el conjunt de disposicions que regulaven l'elecció del Mostassaf. La seva reivindicació es fonamentava en la necessitat d'un oficial que vetllés per la correcció de les transaccions econòmiques que cada cop es desenvolupaven més a la Vila. Es va fer necessari la verificació dels pesos i mesures, talls i canems dels draps, per evitar l'origen de conflictes a l'interior de la ciutat.

En la segona direcció, referent a l'expansió territorial de la Vila, cal assenyalar el privilegi atorgat el 30 de novembre de 1516 pel qual s'autoritza "poder edificar cases en els valls del Castell de la Vila" (20). Aquesta petició d'edificació seria reiterada al rei Carles V el 27 de juliol de 1529 a la ciutat de Barcelona (21). Com molt encertadament ha afirmat Cardús a partir d'aquest privilegi la població terrassenca salta l'estret cinturó de les muralles medievals i s'eixampla al llarg dels diferents camins formant ravals a extramurs de la vila (22).

Fruit d'aquest creixement productiu i demogràfic que registrà la Vila es va fer palesa la manca d'un temple religiós que pogués acollir els veïns per celebrar-hi els oficis i ostentar la parroquialitat. La necessitat de resoldre la situació portà a convocar el dia 15 de juliol de 1543 el Consell General per discutir la conveniència de la construcció d'un nou temple a Terrassa.

L'argument utilitzat per defensar la construcció d'una nova església a l'interior de la Vila passà per la denúncia de la llunyania del conjunt de temples de Sant Pere, la impossibilitat de molts veïns d'anar-hi per gaudir dels oficis o rebre'ls en cas d'extrema urgència. A més es denunciava la inviabilitat de guardar-hi les relíquies pel temor que fossin robades. Davant aquest conjunt de realitats els partidaris del nou temple van proposar convertir l'església vella en monestir, al capdavant del qual hi hauria els frares de Jesús, i sol·licitar al "Sumo Pontífice" la commutació de la parroquialitat. Per construir la nova església els seus partidaris van acordar comprar una peça de terra a l'interior de la Vila i finançar la seva edificació mitjançant la caritat, i no amb talles o recol·lectes. La unanimitat no presidí la reunió, evidenciant-se dues posicions entre els parroquians: la d'aquells que defensaven el caràcter piadós i meritori de l'obra en nom del Senyor, i la d'altres que argumentaven la validesa de l'actual edificació, amén de sostenir que "tenien bones comes per anar i ohir los oficis en aquella" (23).

D'un total de 114 veïns 72 s'inclinaren cap a la construcció d'una nova església a la vila i 42 mostraren la seva oposició; els partidaris eren quasi en la seva totalitat de la vila i els contraris eren pobladors de les masies de la parròquia de Sant Pere. Malgrat la victòria clara l'obra no

s'arribà a efectuar en els anys immediats, sinó que calgué esperar a l'any 1568, moment en el qual s'iniciaren estudis per a la construcció de l'església del Sant Esperit. Però l'inici real de l'obra es produí l'any 1573, quan Joan Doms, mercader de Barcelona, però fill de la Vila, donà terres i diners per emprendre l'obra (24).

Les raons que poden explicar el dilatat període que va transcórrer entre l'aprovació de l'obra i el seu començament, cal atribuir-les a la precarietat dels recursos municipals i als problemes generats a causa de la divisió de la Universitat en dos al 1562: la Vila i Sant Pere, malgrat que el Consell de la primera ja no hagués de comptar amb l'oposició dels pobladors de la segona.

La Insaculació: una solució transitòria per a la governabilitat del municipi.

La imatge d'una Terrassa recolzada en el creixement demogràfic, l'expansió territorial i el desenvolupament d'una economia urbana, té, en el sistema de cooptació, com a procediment electoral, un fre a l'estabilitat ciutadana. El sistema de cooptació va donar origen a una conflictivitat social que tenia les seves arrels en els abusos econòmics, frauds i conxorxes electorals que practicaven el grup de ciutadans que controlaven el govern municipal. Aquesta sembla ser la situació que vivia la Vila i Terme, com ho indica l'acte del Consell General tingut a la Vila el 25 d'octubre de 1559 (25).

És a partir d'aquesta situació, denunciada com de desgovern i corrupcions, que els veïns sol·licitaren la intervenció reial per resoldre la conflictivitat municipal, tot reivindicant la introducció del règim insaculatori (26).

Evidentment, el Consell General no mostrà un criteri unitari a l'hora de valorar la conveniència d'introduir el sistema insaculatori: sobre un total de 228 veïns de la Vila i Terme de Terrassa, 172 es van mostrar favorables a l'adopció de la insaculació, mentre que 56 la rebutjaren. L'anàlisi de la nòmina dels opositors i la seva contrastació amb el fogatge de 1558, que recull els caps de casa de la Vila, ens ofereix una dada molt significativa: 40 dels 56 veïns que s'oposaven a la insaculació, eren individus que tenien fixada llur residència a Sant Pere o a qualsevol de les altres parròquies del Terme. L'estudi sistemàtic de les persones que ocupaven els càrrecs de govern de la Universitat Forana, un cop aquesta fou creada al 1562, ens torna a proporcionar una nova dada significativa: una part important dels que s'oposaven a la introducció de la insaculació a la Universitat de la Vila i Terme de Terrassa, dirigien, en el període 1562-1570, la Universitat Forana. Malgrat aquest fet, la lluita per impedir l'aplicació de la insaculació continuà dins la Universitat Forana. Això sembla demostrar la discussió tinguda en el Consell General el 26 de novembre de 1571, entre els partidaris del retorn al sistema de "veus" o "més veus" i els defensors del sistema de rodolins propi de la insaculació. Els darrers acabaren, finalment, per imposar-se (27). Caldrà reinterpretar aquesta conducta quan es vulgui donar una explicació satisfactòria a les causes que van conduir a la separació de Sant Pere de la Vila.

Finalment, però, la reivindicació de la universitat va ésser atesa pel Lloctinent del Principat, Don García de

Toledo, qui concedí, l'any 1560, un privilegi que podem considerar la primera experiència insaculadora a la Vila i Terme de Terrassa.

La introducció de la insaculació com a sistema electoral va esdevenir el procediment habitual que van adoptar els municipis catalans per frenar la tendència dels grups oligàrquics a controlar el govern de les ciutats (28). La insaculació, en fixar una determinada forma de representació dels distints grups socials i en introduir l'atzar en la designació final dels càrrecs de govern, va contribuir a pacificar la vida ciutadana. Com assenyala Torres i Ribé, la insaculació va fer innecessària la concurrència d'un consell de veïns més o menys nombrós, ja que el poder municipal s'organitzava a través d'un sistema de consells restringit, que per delegació ostentaven la representació dels diversos grups de ciutadans (29).

El govern de la població quedà estructurat en quatre instàncies de poder distintes. En la primera es trobava el batlle com a representant reial i legitimador de l'actuació dels veïns. En la segona es trobava el Consell Ordinari integrat pels 3 Consellers i 12 Jurats, és a dir, 15 persones. En la tercera apareixien una sèrie de càrrecs instrumentals del municipi: capità de sacramental, oïdor de comptes, clavari, mostassaf, judicador de terres, administrador de les esglésies de la Vila i Sant Pere i persones del consell de les dues esglésies. I en darrer terme, encara restava el Consell General, com a representant de la totalitat de la població.

Es evident que el privilegi d'insaculació de 1560 constituí una millora notable respecte de l'anterior sistema de cooptació, en el qual 3 consellers i 12 jurats eren pràcticament els qui nomenaven els seus successors. La insaculació va permetre distanciar, temporalment, l'instant de les lluites per accedir als càrrecs del moment efectiu de l'elecció. Com ens indica Torres Ribé, la insaculació tenia l'avantatge de desdoblar els elements conflictius de l'elecció, en separar el punt d'entrada a les bosses, del punt d'ocupació efectiva dels càrrecs, entre els quals podien escolar-se sovint anys de diferència; i als ulls de tothom, era el caprici de l'atzar, en darrer terme, i no l'elecció directa, el que decidia els noms dels que havien d'ocupar els càrrecs (30).

Malgrat els avantatges que comportà el privilegi de 1560, no s'ha de pensar que aquest va assolir la total democratització de la vida municipal pel simple fet d'introduir la mecànica electoral de la insaculació. El privilegi, com a tal, no resolva satisfactòriament l'entrada a les bosses. Aquest fet explica que Felip II dictés l'any 1593 un nou privilegi insaculador, que s'ha d'entendre com un perfeccionament del de 1560, per arranjar aquest punt conflictiu.

En definitiva, l'estudi del període 1444-1593 ens ha permès constatar que el segle XVI va esdevenir el marc cronològic en el qual es van definir els òrgans de govern municipal a la Vila i terme de Terrassa. Gràcies al privilegi de 1560, la Vila es va incorporar a la llista de municipis que adoptaren, en aquest segle, la insaculació com a sistema arbitral per a superar les tensions ciutadanes originades per l'acumulació del poder municipal en mans d'un nucli restringit de persones. Aquesta afirmació no

vol indicar que la Vila de Terrassa estigués regida sols per un nucli molt reduït de subjectes i que marginés una part notable dels veïns de les tasques de govern. L'anàlisi de les insaculacions ens ofereix una important participació de caps de família en la gestió del municipi mitjançant l'ocupació del càrrec de jurat i expressant llur opinió en el Consell Ordinari. Aquest fet garantia la vinculació de la immensa majoria del pobladors de la Vila en la dinàmica de l'exercici del poder municipal. Dues observacions però: En primer lloc el pas de jurat a conseller era més difícil i conflictiu, tot i la reforma de 1593, i en segon terme el procés d'introducció del sistema insaculatori quedà afectat en la pràctica per la separació de Sant Pere i de la resta de parròquies de la Vila l'any 1562.

LA DIVISIÓ DE LA UNIVERSITAT EL 1562: L'APARICIÓ DE LA UNIVERSITAT FORANA DE TERRASSA.

L'aparició de la Universitat Forana l'any 1562 plantejà dos problemes fonamentals: l'existència de Sant Pere com a agrupació humana amb característiques de vila, i les raons que portaren a Sant Pere i la resta de parròquies, incloses en el terme de Terrassa, a separar-se de la vila.

L'origen de Sant Pere

Respecte a l'origen de Sant Pere, l'historiador Cardús, partint dels fogatges dels segles XV i XVI, va demostrar que a mitjan segle XVI el poble de Sant Pere, o millor dit el carrer de Sant Pere de Terrassa encara havia de néixer. Així ho sembla confirmar la venda d'un tros de terra l'any 1562 que apareix en el llibre del batlle Palet: "tot aquell camp de terra campa ab oliveres y altres arbres, situat en la parrochia de Sant Pere de Terrassa en loch dit lo Pla de Sant Pere de Terrassa" (31). És a dir, que el mateix any 1562 en què es va produir la separació de la Vila, Sant Pere no era un nucli de poblament amb cases arreglades al llarg d'un carrer, sinó que era simplement una parròquia que comprenia una sèrie de masies disperses.

Aquesta realitat la confirma el Privilegi del Lloctinent General de Catalunya el 9 de març de 1562, en el qual s'establiren les capitulacions que portaren a la separació de les dues universitats i a la concreció dels termes territorials de cada una (32). El privilegi no sol confirmà la separació de les parròquies sinó que comportà la delimitació de la vila enfront de la Universitat Forana.

La vila, a partir de la divisió, restà com un nucli urbà ofegat per les seves pròpies muralles i amb una manca absoluta d'espai sobre el qual expandir-se o exercir la seva jurisdicció. Existia per tant un fort contrast entre la petitesa i concentració de la Vila i l'amplitud de terres i dispersió de la població en la Universitat Forana.

La partició territorial comportà, lògicament, una separació administrativa, en la qual cada universitat disposava dels seus propis òrgans de govern, modificats evidentment per la necessitat d'adequar-se a la nova situació. Així, s'hagueren de refer les bosses insaculatòries dels oficis de cada universitat. La Universitat de la Vila de Terrassa dividí la seva bossa de jurats en tres: vells, adults i joves. L'argument utilitzat per a dur a terme aquesta mesura va ser el del possible perill que podia esdevenir del fet que en un mateix any tots els jurats fossin joves i per

tant sense experiència (33). Quant a la Forana, s'estipulà que els càrrecs que fossin triples, dos s'adjudiquessin a Sant Pere i l'altre a la resta de les parròquies; mentre que, en cas que fossin dobles, es repartissin al cinquanta per cent. L'únic càrrec que seguí amb caràcter comú va ser el de Batlle, que seguí essent escollit pel Lloctinent de Catalunya d'una bossa presentada amb un membre de la Vila, un de Sant Pere i un altre de la resta de parròquies. Es mantingué per ambdues universitats, malgrat el problema de la divisió, el règim insaculatori en l'elecció dels càrrecs municipals.

La separació administrativa implicà l'establiment d'una fiscalitat i d'uns monopolis de serveis propis per cada universitat. S'estipulà que cada una de les universitats pogués disposar de carnisseria, taverna i hostel independents del veí, però compartien per contra l'hospital i les terres de pasturatge. Però el més important de la divisió d'ambdues universitats radicà en l'obligatorietat del repartiment d'una sèrie de càrregues per igual: els deutes en diner o en espècie que tingués la universitat de la vila i terme de Terrassa abans de la separació, així com la obligació de fer front a totes les possibles despeses que en homes, diners o espècie generés, en el futur, el servei del Rei.

Va ser precisament aquesta clàusula una de les que portaren a contínues disputes entre ambdues universitats (34). La separació no resolgué, per tant, les dissensions. El privilegi de 1562 però, deixà la porta oberta per a una possible reunificació. A la pràctica el desig de reunificació sols va ésser manifestat per la Universitat Forana, que en dues ocasions, el 1580 i el 1585, ho sol·licità. L'explicació potser cal cercar-la en el major perjudici econòmic que comportà per a la universitat Forana una disgregació en els termes que es van fixar. Malgrat que en comparació amb la Vila disposava d'un nombre més reduït de veïns, assumí la meitat del deute acumulat, així com les càrregues que el servei al rei comportés en el futur (35).

La construcció del nucli urbà de Sant Pere s'inicià uns mesos després de la promulgació del privilegi de 1562, que li va atorgar entitat administrativa pròpia. La creació d'una carnisseria en un tros de terra prop de les esglésies de Sant Pere, el 13 d'agost del mateix any, i la referència documental de l'existència d'un hostel el 1567, són els primers símptomes de la vitalitat cap a la fundació del carrer de Sant Pere.

Però no seria, com ens indica Cardús, fins el 1574 quan es pot parlar de la naixença del poble de Sant Pere. És en el Consell de la Universitat tingut el 8 de gener quan s'aprovà la compra d'una porció de terra al Priorat de Santa Maria per edificar-hi cases (36). S'inicià una urbanització de la llenca de terra de llevant del camí —avui carrer Major de Sant Pere—, amb quaranta cases que significaven 192 m., i a l'altra banda de ponent es construïren setze parcel·les que ocupaven una llargària de 145 m. El lloc no deixà d'ésser un indret desert que oferí dificultats per poblar-se; dificultats que podrien tenir el seu origen en la incomunicació en la qual restava Sant Pere una bona part de l'any com a conseqüència de la crescuda de la riera de Vallparadís.

Per a resoldre el problema de la comunicació, però sens dubte també per evitar el trasllat de la parroquialitat a la

vila —un dels arguments dels vilatans fou la gran dificultat per assistir als cultes—, els pobladors de la parròquia de Sant Pere iniciaren la construcció d'un pont. Els consells de la Forana recolliren, al llarg de 1579, les iniciatives per a construir-lo, però el 1585 es constaten signes de paralització de l'obra davant la manca de recursos econòmics (37). Una carta del bisbe Coloma de 1601, autoritzant la utilització de les pedres de les esglésies profanades de Santa Eulàlia i Sant Sadurní per a la construcció del pont, ens indica que aquest no era finalitzat (38). De fet el pont no va ser acabat fins a mitjan segle XVII.

Per contra els vilatans avançaren en l'edificació de l'església del Sant Esperit; l'any 1593 s'efectuà una primera inauguració (39). El bon ritme de l'obra portà al bisbe Coloma a traslladar-hi la parroquialitat el 24 de març de 1601. Els santperencs no acceptaren el trasllat i interposaren un plet que tanmateix no aconseguí evitar dit trasllat.

Les tensions entre vilatans i santperencs foren constants, la qual cosa obligà al bisbe Don Rafael de Rovirola a dictar unes ordenances, el 20 de febrer de 1606, amb la voluntat de posar fi a les controvèrsies. La solució passà per la designació d'un prevere de la comunitat de capellans instal·lada a la vila per atendre de forma permanent els oficis que se celebrassin a Sant Pere (40).

La no acceptació del trasllat de la parròquia o de qualsevol altra disposició dictada comportà la pena d'excomunió.

La Vila acabà la construcció de l'església del Sant Esperit l'any 1621. Per celebrar l'esdeveniment la universitat sol·licita a l'abat de Montserrat, Fra Josep Costa, que era fill de la Vila, la benedicció del temple. Es posà punt i final a una llarga disputa per a la titularitat parroquial (41).

Les raons de la Separació

L'explicació que fins avui s'ha donat de la divisió de la universitat de la Vila i Terme de Terrassa ens l'ha proporcionada Cardús. Aquest afirmà que "fou com a conseqüència de l'interès manifestat des de 1543 pels prohoms de la Vila d'erigir l'església parroquial dins de Terrassa, cosa que va produir la divisió del parroquians vilatans i els forans de les masies de Sant Pere". I afegeix: "aquests darrers l'any 1562 provocaren la divisió civil del nostre territori" (42).

No cal posar en dubte que la disputa per a la titularitat parroquial constituí un important element de fricció que enfrontà a vilatans i santperencs. S'ha de tenir present, però que aquest tema era en certa forma tan sols l'exteriorització més visible d'un conjunt de tensions que tenien les seves arrels en la contraposició dels interessos polítics i econòmics d'ambdues comunitats. El tema religiós va ser tan sols la punta de l'iceberg.

L'anàlisi dels llibres de Consells de la Vila i Terme de Terrassa ens ha proporcionat nous indicis per interpretar les raons que conduïren a la separació de la universitat. El Consell General tingut el 20 de desembre de 1561 ens dona notícia que uns representants enviats pels veïns de la Vila i per la resta de parròquies del terme a la ciutat de

Barcelona per discutir la reducció del Consell General, estimaren més convenient adoptar la separació administrativa de la universitat (43). En un altre consell tingut dos dies després es reafirmà la voluntat de disgregar la universitat, però el que resulta més significatiu és l'esperança que es posà en la separació de fiscalitats com a element de pacificació en les disputes (44). Amb altres paraules, sembla que existien diferències de criteris entre els vilatans i forans a l'hora d'entendre i utilitzar els òrgans de govern municipal, així com a l'instant de fixar la política d'impostos.

Respecte als òrgans de govern el vilatans estaven menys representats: d'un total de quinze membres del Consell Ordinari de la universitat, onze corresponien a la parròquia de Sant Pere i a les de la resta del terme, i tan sols quatre individus representaven els interessos de la Vila, malgrat que el 1562 el volum de la població del nucli urbà era netament superior al de la resta de les parròquies integrants del terme de Terrassa. Podríem per tant, pensar que en un principi els membres de la vila podrien estar més interessats en modificar els criteris proporcionals de representació en els òrgans de govern local. En aquest context és on s'obrí, en la universitat, una discussió sobre dos aspectes que alteraven les condicions del govern local: la introducció de la insaculació i la reducció del Consell General.

La introducció de la insaculació va ser clarament rebutjada per una part dels veïns de la futura universitat Forana, com ja s'ha indicat anteriorment. L'explicació d'aquest comportament podria residir en el temor d'una part dels seus principals veïns de quedar més apartats de les gestions de govern un cop introduït el filtre del sistema insaculatori. La mancança d'altres estructures d'organització i la vida quotidiana al camp, no oferia una alternativa als pagesos que es veiessin apartats temporalment dels càrrecs municipals. D'aquí podria néixer el seu rebuig a la introducció de la insaculació. Per contra els vilatans disposaven de l'estructura gremial com alternativa de representació social, o el que és més important, estaven avesats a la delegació de la representativitat, en viure en un medi més estructural socialment.

Aquest mateix argument podria explicar les distintes posicions de vilatans i forans respecte a una reducció del Consell General. Mentre que aquesta no hauria esdevingut cap experiència traumàtica pels vilatans, resultaria inacceptable pels forans. Aquest, com a pagesos que viuen en un marc geogràfic molt ampli, on la masia era l'element d'identitat i prestigi social, creiem que no renunciaven tan fàcilment al seu dret d'assistir a un òrgan assembleari on podien exposar el seu parer sobre qualsevol qüestió que els afectés.

Pensem que en l'esquema d'una forma de vida pagesa resultaria més difícil acceptar un sistema de representació restrictiu que podria afavorir a un veí, de posició social fins i tot inferior a la pròpia, a l'hora d'accedir a un consell restringit. Aquest factor i la pèrdua que aquest nou sistema comportà de contacte directe amb l'administració de la universitat, podria haver induït als forans a rebutjar la creació d'un consell restringit que substituís l'Assemblea General de veïns de tota la Universitat.

És possiblement aquesta línia argumental la que permet entendre el salt que es va produir en les relacions entre vilatans i forans. Es passà de discutir l'adopció del Consell Restringit a l'acord de separació de les comunitats en dues universitats independents administrativament.

L'element que acabà de reafirmar la necessitat de la separació fou les divergències en matèria fiscal. Mentre la Vila generava moltes despeses, pròpies de tot nucli urbà, els impostos pagats pels forans no eren fruitos per ells, precisament pel fet de no residir a la Vila. Existien per tant, probablement, punts de discrepància sobre la necessitat de determinats increments en els impostos i en la utilització que dels diners es feia posteriorment.

Les disputes en el terreny fiscal que, insistim, estigueren en la base de l'enfrontament, no es resolgueren amb la divisió de la universitat. Com s'ha indicat anteriorment, foren constants els plets entre ambdues universitats a l'hora de contribuir en el servei del rei. Les disputes foren tan fortes que obligaren a intervenir a la Diputació del General de Catalunya l'any 1640, que dictà una sentència recordant l'obligació de contribuir al 50 % en les despeses militars originades en el servei al monarca (45).

En les relacions entre la Vila i la Forana sempre es van contraposar dues concepcions distintes: els vilatans argumentaven la major riquesa dels pagesos del terme, i els forans sostenien que el major nombre de pobladors de la Vila els obligava a fer-se càrrec d'una part més elevada de les contribucions.

Les raons de la separació serien per tant de naturalesa política i econòmica. Si bé és cert que la titularitat de l'acció de separar-se recau sobre els forans, cal tenir presents que aquests actuaven en funció de l'actuació política dels veïns de la Vila. Aquests van ser els que, emparant-se en el creixement demogràfic i econòmic del nucli urbà actuaren sobre les instàncies polítiques i religioses amb més expectatives d'èxit. Recordem dos fets: l'obtenció de la titularitat parroquial i la divisió del deute i de les contribucions econòmiques al cinquanta per cent en el moment de la separació de les universitats, malgrat el seu major potencial demogràfic. I una última reflexió: 1562 els vilatans havien resolt el problema de la representació política en els òrgans de govern: la Vila des de llavors seria governada en exclusiva per ells. La superioritat demogràfica s'hauria reflectit en l'administració municipal.

LA VILA DE TERRASSA AL SEGLE XVII: ELS LÍMITS DE LA PROSPERITAT

La prosperitat econòmica que es manifesta des de principis del segle XVI a la vila de Terrassa trobà la seva culminació en els primers 25 anys del segle XVII. Això sembla confirmar la intensa activitat gremial, l'assentament d'immigrants i la compra del Castell-Palau per part del municipi l'any 1622. Però amb el nou segle arribaren la paràlització industrial, l'endeutament municipal i les guerres; signes que oferien els límits de la prosperitat i el contrapunt a uns inicis esperançadors.

El dinamisme dels primers anys.

La indústria tèxtil, bàsicament llanera, sembla que

desenvolupava la totalitat del procés productiu a la pròpia vila, però a principis del segle XVII, el gremi de paraires de Barcelona, obligà a portar els teixits a la capital del Principat per a desenvolupar algunes tasques: canar i banyar els draps (46). Aquesta mesura barcelonina perjudicà notablement als paraires de la Vila, que van veure en moltes ocasions rebutjats els seus teixits, acusats de qualitat deficient, la qual cosa ocasionava greus pèrdues econòmiques en no poder comercialitzar-los.

La força econòmica de la indústria tèxtil terrassenca quedà reflectida en la petició d'obertura d'una botiga de comanda a la Vila per superar l'obstrucció barcelonina. (47).

Quasi paral·lelament a l'intent d'independència productora del gremi de paraires terrassencs, l'eufòria ciutadana contagiava als responsables municipals que consideraren necessari per la dignitat de la Vila comprar el Castell-Palau a fi de transformar-lo en Ajuntament. El Consell General tingut el 27 de març de 1619 recull la consideració de l'oferta de venda feta pel noble Don José de Tormo i Vilademany. Les negociacions continuaren i el 9 de novembre de 1620 el llibre de Consells de la Vila recollia les condicions de la compra del Castell-Palau i de totes les seves rendes i drets, per la quantitat de 29.500 lliures (48). La culminació de l'operació s'efectuaria el 19 de febrer de 1622.

Una mostra de l'alta valor simbòlic de la compra del castell pels veïns de la Vila el manifestà la forma que adoptà el conseller en cap en signar qualsevol document oficial: "conseller en cap de la Vila de Terrassa, en dit nom Castlà y senyor del Castell y Palau de la Vila" (49). Podem considerar que la compra del Castell Palau indica el punt d'inflexió de la tendència: la compra alhora que signe d'opulència esdevingué l'origen de les primeres dificultats econòmiques. El 14 d'agost de 1623, tot just un any després de l'adquisició del Castell, el Consell General de la Vila reconeixia les dificultats econòmiques per fer front al pagament del deute que s'havia contret amb Don José de Tormo (50). Quasi de forma immediata s'inicia la capbreuació de les rendes del Castell amb la clara finalitat d'augmentar els ingressos municipals. Aquesta necessitat d'incrementar les arques municipals per fer front als deutes es traduiria al llarg del segle XVII en una doble actuació: l'increment quasi continu dels arrendaments, dels serveis i impostos de la vila, i la sol·licitació de permisos a la monarquia per establir crèdits amb particulars. Si situem aquesta política en el context d'un segle XVII que és caracteritzat per una conflictivitat bèl·lica quasi permanent: Guerra dels Segadors del 1640 al 1652, guerra de 1665 al 1668, guerra del 1673 al 1679 i la darrera de 1689 al 1697; ens adonarem de la dificultat de resoldre satisfactòriament els problemes econòmics de la vila.

La monarquia es va fer ressò de les penúries que travessava la Vila i el rei Felip IV concedí, el 1632, permís per a vendre un o més censals fins a la quantitat de 6.000 a raó de 20.000 sous de preu per a cada 1.000 de pensió, en funció de la incapacitat de la universitat per pagar el deute que tenia amb Don José de Tormo. L'any 1639 el rei autoritzà de nou a la Vila per a vendre més censals; fins que finalment la impossibilitat d'aquesta per afrontar els seus

deutes obligà a Felip IV a la venda en "públic encant" d'una part dels béns municipals per a fer front a les reclamacions dels creditors (51).

La magnitud de la catàstrofe financera del municipi es féu palesa en l'obligatorietat dels càrrecs municipals de fer-se responsables, amb llurs patrimonis personals, dels deutes de la universitat com a condició prèvia a l'exercici de qualsevol ofici de govern (52). No ens ha de sorprendre, per tant, que davant la situació descrita, l'any 1661, la universitat de la vila de Terrassa decidís vendre's per 32.000 lliures el Castell-Palau al negociant barceloní Pere Fizes.

El Castell-Palau, símbol de la prosperitat, quedava separat dels destins de la vila; però aquest fet no resolgué la bancarrota municipal, fent-se necessari el 1670 l'establiment d'una concòrdia entre la universitat i tots els seus creditors (53). El segle XVII s'acabà amb uns signes totalment contraris dels que s'havia iniciat: prosperitat i fallida eren conceptes clarament contraposats.

LA GUERRA DELS SEGADORS: 1640-1659.

La Guerra dels Segadors s'ha d'analitzar des d'una triple perspectiva. Com un conflicte nacional que enfrontà a Catalunya —mitjançant les seves lleis i institucions primer i les armes després— a la Monarquia Hispànica; com un conflicte social —la revolta de les classes populars urbanes i rurals contra els "rics"—; i com l'escenari de lluita entre França i Espanya per l'hegemonia d'Europa.

L'origen del conflicte nacional radicà en la concepció política del comte-duc d'Olivares, valido de Felip IV de 1621 a 1643, que pretenia transformar l'estructura tradicional de la Monarquia, integrada per un conjunt de regnes independents amb un rei comú, en un sol Estat amb les lleis i institucions que, òbviament, havien de ser castellanes ja que oferien menys resistència al poder reial. Per tant, va creure convenient imposar una centralització de l'administració que repartís les càrregues militars i fiscals entre tots els regnes. Aquest projecte unificador va trobar la seva formulació en la "Unión de Armas", que consistia a repartir els pes de la política imperial d'una manera més adequada a les possibilitats de cada regne, els quals havien de participar en la formació d'un exèrcit comú mantingut en funció de la seva població i la seva riquesa.

Catalunya, emparada per les seves lleis i constitucions, elements reguladors de la seva vinculació amb Castella, va rebutjar a les Corts de 1626 i 1632 la proposta feta per Olivares d'introduir la "Unión de Armas". El comte-duc, davant aquest fet, va aprofitar l'esclat de la guerra amb França, 19 de juny de 1635, per introduir al Principat els terços castellans i obligar els catalans a crear un exèrcit propi per a la defensa dels comtats del Rosselló i la Cerdanya. Però l'allotjament dels terços, 10.000 soldats després de la reconquesta de Salses l'any 1640, (54) va ocasionar conflictes permanents amb els camperols, davant els continus robatoris i abusos de tota mena que cometien els soldats. La conseqüència d'aquests incidents va ser l'agreujament de les tensions entre les autoritats catalanes i reials, i l'esclat d'una insurrecció general dels camperols, exasperats per la fam i per l'increment de la pressió senyorial, que es va escampar per tota Catalunya. (Santa Coloma de Farners, Riudarenes...)

El 7 de juny, Corpus de Sang, un incident entre un grup de segadors arribats a Barcelona per ser contractats per a la sega i uns representants de l'autoritat reial, va desembocar en una sublevació. Els insurrectes, aliats amb la plebs urbana, van atacar els funcionaris reials però també els rics homes, estiguessin o no vinculats a la defensa dels interessos de la Corona a Catalunya.

Les classes benestants i els governants del Principat, encapçalats per Pau Claris, president de la Generalitat, esporuguits davant la insurrecció popular, el control de la qual se'ls escapava, i davant la imminent invasió del Principat per tropes castellanes, van establir contactes amb França. Aquestes negociacions van conduir a la integració de Catalunya a la Corona francesa a fi d'escapar de la Monarquia Hispànica, a la qual feien responsable de tots els mals que afectaven a Catalunya. Va començar així una guerra que duraria tretze anys i que va enfrontar catalans i francesos amb la monarquia castellana fins al 1652, any en què va ser closa a la capitulació de Barcelona. Felip IV va atorgar un perdó general i va prometre respectar les lleis, institucions i privilegis del Principat. La guerra amb França però continuà fins al 7 novembre de 1659, en què es signà el Tractat dels Pirineus, que va suposar la confirmació de l'hegemonia francesa en l'àmbit europeu i el decliu de la Monarquia Hispànica, que va preferir sacrificar el Rosselló i la Cerdanya, que passaren a França (55).

Els antecedents de la Revolta

L'estudi dels allotjaments dels soldats espanyols resulta fonamental per entendre la sublevació camperola en el marc de la Revolta Catalana que enfrontà a la Monarquia Hispànica i Catalunya. La primera notícia que tenim d'allotjaments a la vila i terme es del 30 d'agost de 1617. En aquesta data una companyia de cavalleria restà allotjada a l'hostal de la vila a càrrec de la universitat. No hem trobat indicis de resistència institucional a aquests primers allotjaments. L'única existent sembla provenir d'alguns veïns que es negaren a fer efectiva la talla, feta per sufragar les despeses ocasionades pels soldats, que els corresponia, i de Sant Pere que no volia fer-se càrrec de la seva part (56). Aquesta actitud de Sant Pere es repetí l'1 de febrer de 1630 i el 12 de juny de 1634 obligant a la Universitat de Terrassa a obrir un contenciós amb la Forana (57).

A partir de 1635, un cop esclatà la guerra amb França, la universitat de la Vila i la Forana veieren incrementades les seves contribucions militars: allotjaments, lleves, transports i impostos foren constants (58). Intensificant-se aquests serveis especialment a partir de l'ordre del virrei Santa Coloma, dirigida el 14 de febrer de 1639 a les dues universitats, on demanava que es fes el recompte d'armament i d'homes. La vila disposava de 511 homes, però a efectes militars només comptava amb 335, ja que 176 eran francesos. El seu armament era compost de 106 arcabussos, 63 escopetes i 48 espases. Pel que fa a la Forana tenia disponibles a 142 naturals, amb 21 arcabussos, 68 escopetes i 4 espases (59).

La màxima mobilització de vilatans i forans es registrà per la campanya de Salses, com a la totalitat de les Universitats del Principat, on s'alçà el somatent (60). De

l'esforç econòmic que la guerra comportava per la Vila de Terrassa en dona bona mostra les 3000 lliures gastades i les més 1000 que es tenen endeutades (61). Malgrat aquest notable esforç la universitat de la Vila i la Forana no pogueren escapar a dos fenòmens pertorbadors de la vida ciutadana: els incidents amb els soldats i els desertors: .

El dia 13 de juny de 1639 es trobaven allotjades a la vila dues companyies de cavalleria al mando de Don Diego Cuet. Entre les 9 i les 10 del vespre s'origina un gran aldarull. El seu origen fou la negativa d'un grup de set soldats a pagar al taverner que la Universitat després d'haver begut dues garrafes de vi blanc. Els soldats, probablement sota l'efecte etílic, fugiren a cavall pels carrers de la vila atropellant i disparant als veïns. El resultat de l'acció fou varis ciutadans nafrats i un home apunyalat. Aquesta acció és la típica manifestació de les vexacions que cometien els soldats emparats en llurs armes i en una eficàcia limitada de la justícia reial per castigar els excessos (62).

També la vila de Terrassa, en tant que reraguarda, acollí desertors del front del Rosselló. Soldats declarats fora de la llei, alguns d'ells de vida dubtosa, que cercaven refugi i aliments per part dels paisans i què en algunes ocasions originaven alteracions de l'ordre públic: robatoris i violències físiques. La universitat, seguint les disposicions del virrei, hagué de prendre mesures davant el perill que aquesta situació comportava (63).

La situació lluny de millorar, empitjorà després de la recuperació el 6 de gener de 1640 de la plaça de Salses. El Vallès esdevingué l'indret escollit per allotjar la cavalleria dels terços, així, el 31 del mateix mes arribaren a la Vila i Terme de Terrassa unes companyies de cavall comandades pel capità Lluís de Botarte, que formaven part del tercio de don Alvaro de Quinyones. La seva presència origina quantiosos danys als propietaris de les cases que els allotjaren, motiu pel qual es reuní el consell de la Forana que dictaminà que la universitat es fes càrrec de reparar-los amb els seus béns (64).

L'esclat de la Revolta i l'inici de la guerra amb Castella

Les tensions entre les autoritats reials i les municipals anaren en augment al voltant dels allotjaments. El propi virrei Santa Coloma amonestava el 19 de febrer de 1640 als consellers de Terrassa per no haver atès correctament a les companyies dels capitans Bartolomé de Terrassa i Luis Vidarte. Amonestació que es repetiria per dues ocasions en el mes de març (65).

La situació era explosiva, a principis de maig, arreu de Catalunya. La intervenció de la Generalitat i del Consell de Cent barceloní davant el virrei per acabar amb els excessos no tingueren èxit. La resposta pagesa no es feu esperar, especialment a les comarques de la Selva i el Vallès Oriental. Els terços de don Juan de Arce van ser perseguits pels segadors armats fins a les portes de Barcelona. Tenim notícia de la participació d'una companyia de 100 mosqueters i arcabussers terrassencs, al costat del conseller en cap barceloní Lluís Joan de Calders, en la persecució de les tropes castellanes (66).

Malgrat aquesta intervenció terrassenca en el conflicte cal destacar que l'actitud de les autoritats municipals fou

extremadament cauta. El llibre de Consells de la Vila (1635-45) no recull cap referència al Corpus de Sang ni a les violències que es donaven en el país. És potser el caràcter oficial d'aquesta documentació, l'incertesa del resultat final del conflicte o la pròpia composició social del consistori, en certa forma manifestació de l'oligarquia local, allò que explica aquest comportament. Sols en una carta dirigida als consellers, per un grup de significatius ciutadans allistats en la companyia de la vila, s'observa la preocupació pel comportament dels segadors i d'altres que se'ls han afegit: crema i assalt de les cases més poderoses (67). Notícies com aquestes ratifiquen la component social de la Revolta Catalana: pobres contra rics.

L'actuació dels consellers fou també extraordinàriament prudent respecte a l'imminent enfrontament entre Castella i Catalunya. No hem trobat cap document, en els inicis de la revolta, en el qual les autoritats locals es manifestessin per un trencament amb el Rei. L'actuació de la vila va estar sempre condicionada per les ordres provinents d'autoritats i institucions superiors: Generalitat, Consell de Cent. Així el 21 de setembre de 1640 Montserrat Costa va ser designat per la universitat per assistir a la reunió dels Braços del parlament del Principat que va aprovar el trencament amb la monarquia de Felip IV (68). De fet s'han d'entendre els mesos de juliol a desembre com els de preparació per a la guerra. Tercios espanyols concentrats a les fronteres de Catalunya i negociacions catalano-franceses per arribar a un pacte d'ajut militar que culminaria amb l'entrada de tropes franceses per la frontera del Rosselló el 28 de novembre.

La vila de Terrassa contribuï en la mobilització. El 3 d'octubre era present a la ciutat el mercader Francesc Cabanyes, síndic i capità de Badalona, qui en nom de la Generalitat demanava al Consell General de la Universitat donés armes i homes per "impedir lo anemich que nos està amenant de entrar en lo Principat" (69). Als 20 homes alçats en armes l'endemà, els seguiren l'11 una companyia d'almogàvers destinats a defensar les fronteres (70). Malgrat aquesta inicial predisposició a la mobilització, la Vila i la Forana sembla que adoptaren una posició de passivitat i fins i tot de resistència semblant a la resta de viles de Catalunya. El 16 d'octubre són nomenats els capitans i oficials per a formar companyies i es dona ordre de recompte d'homes i armes. La llista de persones allistades és de 787, de les quals 488 pertanyen a la vila i 299 al terme; mentre que la Vila disposava de 175 armes de foc i la Forana 53 (71). Íntimament relacionades amb les lleves esclataren violències i aldarulls com sembla confirmar la carta de Pau Claris, president de la Generalitat, al Batlle Miquel Torrella en la qual es reconeixia la necessitat de trobar una solució per a assolir la quietud pública (72). Tot sembla indicar que la pau ciutadana sols es pogué aconseguir amb la promulgació de la Germanat —organització militar de ciutadans amb l'objectiu d'aturar els enemics de la terra, seguint aquests exteriors o pertorbadors de l'ordre públic— que agrupà a 50 homes sota el comandament del seu coronel el conseller en cap (73).

Podem concloure que en el període inicial de la guerra 1640-41 les autoritats locals no tenien cap mena d'intenció d'entrar en guerra amb el rei. Existia un salt qualitatiu entre queixar-se de contribucions i allotjaments i trencar

militarment amb la Monarquia Hispànica. Aquesta actitud sembla confirmada per certa resistència evidenciada a l'hora de contribuir en homes i diners per a constituir l'exèrcit del Principat. De fet aquest comportament es paral·lel a l'actuació de les autoritats de Catalunya que mal·daren per explicar i justificar la revolta com la resposta d'unes masses cegues, els segadors, a les provocacions de les tropes castellanes. Fet que no podia posar en dubte la innata fidelitat catalana a Felip IV. L'òptica castellana denunciava la llicitud de l'actuació catalana, responsabilitzava a la minoria dirigent dels fets de juny de 1640 i denunciava les reals intencions de Catalunya: la separació de la Monarquia Hispànica (74).

El desenvolupament de la Guerra: 1640-1652

La guerra amb Castella s'inicia el 7 de desembre de 1640 quan l'exèrcit comandat pel Marquès de los Vélez inicià el seu avanç vers Tortosa. Catalunya des d'aleshores hagué de combatre fins el final de la contesa en tres escenaris distints. El front sud, Tarragona i Tortosa, la darrera ciutat caigué el 1648; el front occidental: on els exèrcits castellans assetjaren Lleida fins la seva caiguda el 31 de juliol de 1644 i on el rei jura les constitucions de Catalunya, fet fonamental per entendre el canvi d'actitud de molts catalans en el conflicte; finalment, el front nord: Perpinyà queia el 29 d'agost de 1642 i Roses el 29 de maig de 1645.

Terrassa visqué aquest període bèl·lic des d'una triple perspectiva: contribuint en homes, queviures i diners en els fronts de lluita, com a reraguarda de les tropes franceses i en darrer terme com a escenari de guerra.

a) Els reclutaments de soldats.

Les formes de mobilització armada a la Catalunya moderna foren bàsicament tres: el sometent, les milícies urbanes —germanies i unions— i l'organització militar feudal. Totes foren utilitzades en la guerra de Separació, però davant la inexistència d'un exèrcit regular la fórmula més utilitzada per obtenir soldats fou el de les lleves voluntàries. Aquestes es portaven a terme davant l'arribada a la vila d'una ordre de la Generalitat que sol·licitava soldats per una campanya en concret. El municipi determinava el número de soldats que podia pagar i es realitzava una crida pública perquè s'allistessin. Evidentment el municipi es feia normalment càrrec del sou, l'armament i l'alimentació dels soldats. En cas de no existir voluntaris era tradicional elaborar llistes per sorteig a fi de cobrir el servei. Els designats ho eren per un més i durant aquest temps restaven totalment francs de talles i allotjaments.

Aquest sistema on cada municipi pagava els seus soldats fou modificat el gener de 1642 quan la Diputació centralitza la qüestió del batalló i passà a exigir a cada vila el pagament en metàl·lic de la taxa mensual. Aquesta mesura fou àmpliament rebutjada pels consellers terrassencs que cercaren el suport dels pobles veïns de Sabadell, Caldes i Granollers. Les negociacions de Miquel Bastard amb els diputats, la suspensió fins i tot del pagament de la quota assignada no donaren els resultats esperats. Terrassa es va veure obligada a satisfer la quantitat de 171 lliures i 4 sous, si bé posteriorment aquesta xifra passa a 75 lliures, de desembre a juny de 1645, i a 60 lliures des de juliol de 1648 (75).

L'argument del consellers per rebutjar aquesta nova mesura radicava en la major dificultat de trobar voluntaris si el pagament del sou l'efectuava la Diputació i no el propi municipi. L'autèntica raó cal, potser, cercar-la en els majors costos d'aquesta mesura per a la municipalitat davant la impossibilitat d'ocultació dels servei que realment oferia el municipi i per la sobrevaloració de la quantitat exigida per la Diputació.

Respecte a quins eren els homes que s'allistaven voluntaris podem afirmar que la seva edat era compresa entre el 20 i 50 anys i la seva condició social era humil, normalment individus força joves o adults sense un ofici reconegut; el que sol denominar-se com a poble menut (76). De fet els voluntaris terrassencs estigueren presents en la major part dels escenaris bèl·lics de la guerra de Separació: Martorell, Montjuïc, l'Empordà, el Camp de Tarragona, el Rosselló i Lleida (77).

b) Els Allotjaments

En virtut del pacte franco-català, que respectava les lleis i institucions del país, s'acordà que el Principat alçaria un exèrcit de 5000 infants i 500 cavalls per a la defensa de les fronteres estrictes del Principat, a canvi de no pagar els costos de manteniment de les tropes franceses que combatrien al seu costat. De fet amb aquesta fórmula es va resoldre teòricament el problema dels allotjaments, una de les causes fonamentals en l'esclat de la Revolta Catalana.

La realitat demostra però, que el comportament de les tropes franceses no diferia de la dels terços castellans. Des del primer instant la seva presència originà múltiples problemes a les autoritats i als propis veïns de la Vila i Terme de Terrassa que adoptaren diferents respostes per tal de protegir-se de la militarització del seu territori.

L'actuació de les autoritats locals davant el problema podia anar des de la fugida davant les exigències dels soldats, passant per una col·laboració en les tasques de repartiment de la tropa, fins a una resistència (78). Els consellers de les dues universitats s'esforçaren de forma reiterada per negociar amb els oficials francesos les condicions de l'estada de les tropes, tot intentant que s'ajustessin a les constitucions del país. Així per exemple el 25 de gener de 1645 els consellers de la vila i del terme recordaban a Monsieur Massana, capità del regiment de Busach, l'obligació de pagar la civada pels cavalls i els queviures dels seus soldats. La resposta de l'oficial és força corrent: manca de diner per a fer-ho, que per a cobrar vagin a Barcelona i que de no acceptar llurs condicions no pot fer-se responsable del comportament de l'exèrcit (79). Els consellers arribaren a elevar una súplica al virrei, comte d'Harcourt, on protestaven per la negativa de les tropes franceses a ser allotjats segons els criteris de repartiments dels jurats i per les amenaces que els oficials feien de castigar-los amb la presència de més tropes al terme, en cas de no satisfer les seves demandes (79). Era força comú que els soldats volguessin ser allotjats en grup, ja que d'aquesta forma se sentien més segurs davant la possible resposta de la població civil als seus excessos.

Les fórmules de defensa ciutadana per tal d'evitar les agressions o els abusos dels soldats poden xifrar-se en la

presència masiva de la població, la solidaritat comunitària davant la justícia o el recurs a la violència física. Tots aquests mètodes els hem trobat presents en la Vila i Terme de Terrassa.

La presència massiva de la població va esdevenir un sistema molt eficaç per frenar l'actuació violenta dels soldats. El tradicional crit "Via Fos" era el mot de solidaritat per avortar una situació difícil. Així ho entengué la donzella Gerònima Ullastrell quan demana ajut per escapar del soldat francès que volia abusar d'ella en la pròpia llar familiar. Els seus crits alertaren als familiars i al veïnat, impedit així de consumir-se la pressumpta violació (80). Fou també la presència massiva de la població el que va permetre al masover de Vallcorba recuperar els indots que el sergent Esteve Rocha i els seus soldats li havien robat en el camí reial que va de la vila de Terrassa a la de Sabadell (81).

La presència de la població, molts cops armada, obligava a les autoritats locals i militars a intervenir de forma immediata per tal d'evitar que aquesta forma d'autodefensa acabés en un motí, fet que succeï en força ocasions.

Una altra fórmula passiva de resistència és la solidaritat veïnal davant la justícia, és a dir, la denominada "Llei del silenci" seguida pels testimonis civils en les diligències judicials que tenien relació amb agressions a soldats. Un exemple significatiu el pot constituir la resposta de la població terrassenca davant l'atac sofert per un grup de soldats francesos que ballaven a la plaça pública. La nit del 28 de setembre de 1643, entre les 10 i les 11 hores, un grup de 5 o 6 homes armats amb pedrenyals i que venien del carrer Cremat, en arribar a l'alçada de l'escribania i cort de la vila dispararen sobre un grup de militars de cavalleria allotjats al municipi. El resultat de l'acció fou la mort d'un cavaller i el seu criat i la fugida del grup agressor pel carrer de la Fontvella fins a sortir de la vila.

La resposta de les autoritats davant aquest greu esdeveniment fou immediata: convocatòria urgent a les 2 de la nit del Consell General de la Vila, alçament del sometent, obertura de procés judicial i crida pública per cercar els culpables amb una recompensa de 200 lliures. No tenim cap notícia que aquest conjunt de diligències tinguessin cap èxit. Pel contrari hem observat al procés judicial obert una actitud encobridora per part dels vilatans. Cap testimoni reconeix la identitat dels agressors; "jo senti les escopetades y les corredises pel carrer de la Fontvella, però no obrir la finestra per no rebre mal" o "Jo pugí al terrat de ma casa y procuri mirar quina gent tirava... mira anava gent pel carrer de la Fontvella en amunt i apres un grup de soldats francesos" o "per ser tan fosc no conegui ningú". Evidentment l'únic testimoni que donà una descripció física d'alguns dels agressors era un francès; Pere de Liria majordom del Coronel Sant German (82).

Aquesta actitud encobridora de la comunitat queda però trencada en cas de que l'acusat esdevingués un element rebutjat per la col·lectivitat. Podem constatar aquest fet en la mort de Pere de Sant Francesc, soldat de cavalleria que incordiava a Eulalia criada de la casa Barata, per la ma d'un fadri anomenat Llorenç. En aquest cas el testimoni que inculpa al dit Llorenç afirma "lo tinch per anemich de la Província y del rei Cristianisim... y algunes

vegades li he sentit parlar en favor del Rei de Castilla" (83). Adoptant aquest comportament el denunciante demostrava la seva solidaritat amb els veïns al fer recaure sobre un subjecte marginat la possible repressió per la mort d'un militar.

La darrera manifestació de la població civil enfront als excessos de les tropes fou el recurs a la violència; violència que podia ser individual o col·lectiva. Les causes que originaven l'enfrontament, que acabaven amb nafrats i morts la major part dels cops, eren banals: el preu dels queviures, el joc, la negativa a aportar la butlleta per l'allotjament, els insults i mofes o les amenaces. Mentre que en altres ocasions el motiu de la violència residia en qüestions més greus: atemptat a l'honor de les donzelles, robatoris o atacs a la població civil. Justament el comportament poc correcte d'un grup de soldats francesos vers una criada de la casa hostal de l'Argelaguet, acaba amb un enfrontament amb armes de foc entre aquest i uns fadrins del que en resultaren mort dos cavallers del país veí (84).

Però se'ns dubte l'exemple més significatiu de violència entre civils i militars que visqué el terme de Terrassa fou el registrat el 2 de gener de 1649 quan el regiment de Provença arriba a la vila per allotjar-s'hi. Mentre el Batlle i els Consellers procedien a preparar les butlletes per instal·lar les tropes es sentiren a les rodalies gran quantitat de disparaments i crits. La sortida de les principals autoritats locals no pogué evitar que els grups de persones que anaven darrera el regiment seguisin disparant i cridant "Via Fos". La raó d'aquesta resposta violenta de la població civil cal cercar-la en els continus robatoris que de les masies del camí reial van fer els soldats (85).

Podem concloure que el període 1645-49, el de màxima pressió en els allotjaments, són nombrosos els atemptats a soldats francesos. Aquest fet ens obliga a replantejar la tradicional indefensió de la població front l'exèrcit. És més, cal assenyalar que en el major nombre d'ocasions aquells que atemptaven contra la integritat física dels soldats en resultaven lliures amb una complicitat de la resta de veïns o fins i tot de les autoritats.

La crida dels sometents i la formació d'Unions per perseguir als culpables no obtingueren grans resultats, però en canvi evidenciaven l'existència de grups armats en el sí de les comunitats (86). S'ha pogut detectar una certa participació de delinqüents comuns en l'enfrontament amb els soldats i fins i tot la utilització dels professionals de la violència, com Josep Torrella, àlies "lo pito", en les disputes pel poder municipal. Tot sembla indicar que la mort del Batlle Josep Ubach, individu d'abscripció espanyolista, fou obra del malfactor citat qui va ésser contractat pels rivals polítics del batlle (88).

c) La hisenda municipal: l'encunyació de moneda

S'ha comentat en anteriors apartats les precarietats de l'hisenda municipal de la vila de Terrassa que difícilment podia fer front a les despeses habituals amb els ingressos de les rendes ordinàries: cises, lloguer de terres, arrendaments de monopolis municipals; o extraordinàries: talles. Aquesta dificultat es va veure incrementada fins a assolir situacions límit amb l'esclat de la guerra. Allotjaments,

lleves, compres d'armament van coincidir justament en un moment en que els ingressos ordinaris disminuïren com a conseqüència de la dificultat d'arrendar els monopolis –carnisseria, fleca, taverna, glaç, etc.– ja que cap particular volia perdre diners. Precisament Pere Ramoneda, arrendador de la imposició de la vila en el període 1640-41, interposà varies demandes davant la cort del batlle a fi i efecte de que el municipi el restituís de les pèrdues econòmiques que havia patit com a resultat de la fuga dels veïns i de la paralització del comerç (89).

Davant la precarietat de la situació tots els vilatans es van veure obligats a contribuir. Així les vídues que tradicionalment estaven exemptes de les lleves hagueren d'acceptar allotjaments per compensar als particulars de la vila de moltes despeses que havien d'afrontar (90). També els ciutadans de Barcelona i els cavallers residents a Terrassa, exemptos de certes contribucions, l'any 1642 els va estar imposat el tribut del quarante sobre els fruits, es a dir, de cada quaranta parts una era pel municipi (91).

Malgrat tot però aquestes mesures esdevingueren poc satisfactòries i les despeses extraordinàries obligaren a fer contínues talles entre els veïns. Quan aquesta mesura resulta també insuficient es va recórrer a l'endeutament mitjançant els censals. Aquest endeutament explicaria les posteriors i constants concòrdies establertes entre el municipi i els seus acreedors.

L'absència de numerari fou un dels problemes fonamentals de la major part de municipis catalans que per a resoldre'l van acudir a l'encunyació de moneda pròpia. Terrassa obtingué l'11 de desembre de 1641 llicència per acunyar moneda, concretament monedes de plata de cinc rals, tasca que desenvolupà durant dos mesos (92). La universitat Forana disposà també de la seva seca que encunyava sisens de coure. Aquest moviment espontani va ser intentat de frenar primer amb una ordre del Marquès de Brezé l'11 de març de 1642, i després amb un decret del 14 de gener de 1643 dictat pel mariscal La Motte.

Les raons cal cercar-les en l'excesiva proliferació de monedes de deficient qualitat o de valor fals que desestabilitzaven el mercat monetari. La curia del Batlle de Terrassa obrí un procés contra l'apotecari Jaume Bayona el 8 de maig de 1642 per la fabricació de moneda falsa.

LA VILA I TERME DE TERRASSA ESCENARI BÈL·LIC

Des de mitjans de 1649 la voluntat castellana per finalitzar la guerra portà a la vila i terme de Terrassa a esdevenir escenari militar de primera magnitud al constituir un possible punt de pas de l'exèrcit del front de Tarragona vers Barcelona. Aquest fet sembla que sensibilitzà de forma extraordinària als terrassencs que el 19 de setembre en Consell General de la vila feien recompte d'homes i armes per acudir a la defensa de la capital (93). El comportament decidit del Terrassencs va merèixer una carta dels Diputats en la qual mostraven "lo agraïment tenim del esforç ha fet exa universitat enviantnos la gent los és estat possible per al socorro y defensa de nostra Pàtria" (94). La relació però amb les institucions que governaven Catalunya s'intensificarien en el transcurs del temps.

Terrassa, seu de la Generalitat

El paper de Terrassa en la defensa de les institucions i lleis de Catalunya adquirí la màxima relevància en esdevenir, l'any 1651, seu de la Generalitat. Les raons que portaren als Diputats del General a traslladar-se a Terrassa foren la seva proximitat a la capital, la magnitud i importància de la ciutat i la de restar en aquell moment indemne a la peste que flagel·lava una part important de Catalunya, inclosa la pròpia Barcelona que registrà 35.000 morts aquell any. Així, i com a conseqüència d'aquest conjunt de circumstàncies Terrassa va esdevenir capital temporal del Principat. S'entroncava d'aquesta manera amb la llarga tradició històrica que havia situat a la Universitat de la Vila i Terme de Terrassa en un punt d'estada dels monarques catalans des d'època medieval.

La vila de Terrassa, amb el seu castell Palau i per la seva condició de punt intermig respecte a les comarques de l'interior, (camí de Manresa), esdevingué una ubicació adequada per als representants de les institucions catalanes a fi de governar Catalunya. Com ens indica Cardús: "Allí al redós de la Torre de l'homenatge, els diputats celebraren el quotidià consistori. Allí es reuní el Parlament de Catalunya, en forma de Braços. I per allí passaren els més destacats personatges militars i polítics de l'època. En una paraula, allí hom prengué importantíssimes decisions en defensa de Catalunya" (95).

L'estada de la Generalitat a la vila de Terrassa, que es perllongava ja per uns mesos, hi ha constància de que el 22 d'abril de 1651 es celebrà la primera reunió de l'organisme, quedà interrompuda davant les notícies de la proximitat de les tropes de cavalleria castellana. El 12 d'agost, Rubí va estar atacada i l'endemà la Generalitat decidí traslladar-se a la vila, més segura, de Manresa.

Terrassa es rendeix als castellans

L'aparent participació activa de Terrassa en la defensa de Catalunya davant la darrera ofensiva castellana i la pròpia residència de la Generalitat a la vila, havien configurat una imatge de suposada unanimitat dels terrassencs al voltant de la causa nacional catalana. Però aquesta unanimitat de criteris i sentiments esdevingué certament precària quan les tropes castellanes de Felip IV, comandades per Joan d'Àustria, arribaren prop de les portes de Terrassa.

El propi consistori començà a registrar disparitat de criteris a l'hora de determinar quina havia d'ésser l'actitud de Terrassa davant l'imminent assalt de les tropes castellanes. En el consell municipal del 4 de novembre de 1651 es manifestà, segons l'historiador Cardús, l'existència de partidaris del rei d'Espanya. El bàndol espanyolista comptava amb importants personalitats de la vila, el notari Josep Peyret, el paraire Pau Comelles, el ric propietari Josep Rovira, el noble militar Francesc Ponsich, el sots-batlle Ramon Jofresa i els consellers Pera Joan Rosell i Valentí Vives. Aquests desitjaven prestar obediència al rei Felip IV però toparen amb el batlle Jacint Castellet i Bosch, els consellers Antoni Casanoves, Antoni Escuder i molts d'altres que volien continuar la lluita fins a la fi (96).

La Generalitat, congregada a Manresa, tingué notícies el dia 6 de les disputes que es van registrar a Terrassa i de que es van proferir crits de "Visca Espanya". Els terrassencs espanyolistes acudiren al campament reial per reclamar ajut militar. Aquest comportament motiva, segons el cronista Fabro, que Joan d'Àustria "gustóse mucho d.esta obertura, por ser principio exemplar del partido que llaman del Vallès y por ser la primera villa vallesana que prestava obediència" (97).

Les tropes castellanques entraren el 7 de novembre sense trobar oposició i assentaren una guarnició de 100 infants i 25 cavalls comandada per un capità i un tinent que utilitzaren la torre de l'església com a plaça forta. Aquesta guarnició resistí el dia 9 del primer intent de recobrar la vila per a la causa catalana. No van tenir igual fortuna el 24 gener de 1652 quan el mariscal La Motte, un cop ocupat Sant Cugat, va enviar un fort contingent militar per recuperar i castigar Terrassa per la seva submissió a Felip IV (98).

Tot sembla indicar que les tropes castellanques i molts civils pro-espanyols es refugiaren a l'interior de l'església per fer front a les tropes franco-catalanes. La resistència dels assetjats obligà a la col·laboració de dues mines per desallotjar-los. La seva explosió obrí un fort combat, en el qual en resulta la destrucció del recinte religiós i la rendició dels seus defensors. S'inicià tot seguit el saqueig del temple, on molta gent havia guardat els seus objectes de valor, i de nombroses cases de particulars, preferentment la dels pro-castellans per part de la soldada francesa. Com ens narra la concordia de 1670 entre la Vila i els seus acreedors, els soldats de la veïna nació van despullar a homes i dones sense distinció i "executant los vigors de sa victoria a tot genero de torpesas y nefastissimas luxuries usantlas ab las casadas, viudas, y donzellas, en presencia de sos marits, pares, germans, y amics" (99).

La repressió que desencadenà el Doctor Segarra, ministre de França, culminà amb l'execució de 27 veïns entre els que van destacar les dels consellers Valentí Vives, Pere Joan Rossell, la del sots-batlle Ramon Jofresa i la dels ciutadans Pau Comelles, pare i fill, Josep Poal, Francesc Lecuada, Josep Delves, Antoni Ubach i Lluís Pascual. També van ser empresonats més de 300 individus que no encaviren a la presó del Castell-Palau i que foren traslladats a Monistrol de Montserrat, i Sant Cugat (100). Per la declaració d'Isidre Serra, que es trobava el gener de 1652 en la darrera ciutat, tenim notícia de l'execució de set terrassencs desafectes a la causa catalana (101). De fet els turments de foc i les penúries derivades de l'empresonament feren encara més gran el nombre de defuncions.

L'Estat de Terrassa després d'aquest trist episodi era la d'una vila que resta al costat de les institucions de Catalunya fins a la capitulació definitiva de Barcelona l'1 d'octubre de 1652. Però també era la d'una ciutat arrasada pels efectes devastadors de la guerra: ruïna econòmica, morts i despoblació. Situació que agreuja l'esclat de la pesta introduïda pels soldats francesos.

La valoració que es pot fer d'aquest episodi final de la guerra és doble. Per un costat, s'ha de reconèixer la manca d'unanimitat dels terrassencs al voltant de la causa catalana. Aquest fenomen però no és exclusiu de Terrassa

sinó que ben al contrari, com demostra l'estudi de la panfletística del període 1640-1652, es característic de la societat catalana de l'època (102). Un cert grup d'individus, per raons ideològiques, pro-castellans, o econòmiques es decantaren, des d'un principi, per la causa de Felip IV. Fenomen que s'accentuà a mesura que la finitud de la guerra feia més evident el triomf de la causa del rei de la Monarquia Hispànica. Són precisament els homes més significatius a nivell socio-econòmic els valedors de la causa de Felip IV a Terrassa.

La importància d'aquest nucli ideològic devia ser força notori com sembla indicar-ho la forta repressió desencadenada sobre el bàndol castellanista, a l'entrada de les tropes franco-catalanes, i que culminà amb l'ajusticiament d'una part dels membres del consistori i el segrestament de les bosses d'insaculació de la Vila. Cal però tenir present que la documentació explicativa d'aquest episodi és a la cap i a la fi la dels represaliats, amb el que de transgiversació que aquest fet pot comportar.

Al finalitzar la Guerra la ciutat eleva un memorial a Felip IV pel reconeixement dels mèrits individuals i col·lectius en la defensa de la seva causa. Es sol·licitava des de l'exempció d'impostos i lleves passant per la petició de quatre privilegis de cavallers i quatre de ciutadans honrats de Barcelona (103). La resposta del monarca fou en termes generals satisfactòria, concedí fins i tot recompenses als familiars dels executats pels francesos.

L'altra valoració que s'ha de fer d'aquest període final de la contesa és la negativa repercussió que tingué per a la convivència ciutadana i per la pròpia ciutat com a nucli urbà. Les represàlies mútues foren la constant d'aquesta etapa: catalanistes i felipistes ajusticiaren, en els seus períodes de poder, els membres més significatius de cada bàndol; així com també s'incautaren notòria del nucli urbà: les cases i la pròpia Església del Sant Esperit foren víctimes del combat per la denominació de Terrassa.

L'INTERVENCIONISME REIAL EN L'ORGANITZACIÓ MUNICIPAL DESPRÉS DE LA GUERRA DE SEPARACIÓ

El segle XVII registrà a Catalunya, pel que fa a l'organització municipal, un doble procés: la difusió del sistema insaculatori a la majoria de les viles i un intent d'institucionalitzar el control monàrquic en els municipis, mitjançant la reserva del dret a intervenir en la confecció de les nòmines insaculadores (104). Aquesta darrera tendència adoptà una forma més persuasiva que coactiva, en la primera meitat del segle, al limitar-se a suggerir els noms d'aquells candidats que serien ben vistos per part de la monarquia a l'hora d'introduir nous individus a les bosses d'insaculació. No seria però fins a la finalització de la Guerra dels Segadors quan la Monarquia Hispànica es va atrevir a reservar-se el control de la insaculació en els principals municipis del Principat.

L'intervencionisme reial a la vila de Terrassa sembla que es registrà, en primera instància, el 16 de desembre de 1652 amb el nomenament per part del Marquès de Olías i Mortara de consellers que substituïssin als ajusticiats per les tropes franceses. Però fou l'any 1656 quan la monarquia intervingué realment en la confecció de la nòmina d'insaculats i es reservà la potestat de revisar-les periòdicament.

La següent intervenció monàrquica es va produir el 1661 a petició dels propis veïns de Terrassa per posar fre a la corrupció en el govern municipal (105). L'ordre del Lloctinent de Catalunya per a resoldre la situació procurava regularitzar el màxim l'administració de la vila en un intent per controlar la gestió dels titulars dels càrrecs municipals. Es tractava d'obligar a escriure absolutament totes les gestions que es feien, amb l'evident finalitat de poder investigar posteriorment les actuacions corruptes. Les fortes multes imposades als transgressors de les lleis confirmarien la voluntat d'erradicar la corrupció municipal.

LA GUERRA DE SUCCESSION: 1702-1714

Quan el 1700 va morir Carles II sense deixar descendència va plantejar el problema de la successió a la Corona. El conflicte però va ultrapassar els límits estrictes de la Monarquia i va tenir una implicació internacional. D'entre els candidats, la pugna va quedar limitada a Felip d'Anjou, net de Lluís XIV, i a l'arxiduc Carles d'Àustria, fill de l'emperador Leopold. En el seu testament, Carles II va designar com a successor Felip d'Anjou, que va ser proclamat rei el 1701. Tanmateix la imposició d'un rei francès va suposar l'enfortiment de la dinastia francesa dels Borbons, trencant així el desitjat equilibri europeu. És per això que molt aviat Gran Bretanya i les Províncies Unides (Gran Aliança de la Haia), a les quals es van afegir Portugal i L'imperi, van declarar la guerra a França i a la Monarquia Hispànica al 1702.

Aquestes potències van oposar a Felip V la candidatura de Carles d'Àustria, a qui l'emperador Leopold I havia fet proclamar rei a Viena el 1703. Malgrat que les dimensions internacionals del conflicte eren molt importants, la qüestió successòria va tenir també una àmplia repercussió a l'interior de la Monarquia.

En síntesi, Castella es mostrà fidel a Felip V, en especial les classes no aristocràtiques, que esperaven de la centralització del poder borbònic la limitació dels privilegis nobiliaris. En canvi, la Corona d'Aragó va donar suport a l'arxiduc Carles per raó de la francofòbia de Catalunya, justificada pels abusos de les tropes franceses el 1640 i per la competència comercial de França, i també pel refús de la política unitària i centralista dels Borbons.

El comportament de Terrassa en la Guerra de Successió

L'anàlisi del comportament de Terrassa en el transcurs de la guerra i en moments immediatament posteriors és extraordinàriament difícil, com a la majoria de municipis catalans. Les raons call cercar-les, segons l'historiador J.M. Torres Ribé, en el fet que "l'actitud catalana durant el conflicte apareix enmascarada per un triple efecte distorsionador: la destrucció documental del temps de l'arxiduc, la documentació borbònica coetània o posterior, de signe marcadament partidista, conservada intacta, i finalment, a nivell bibliogràfic, l'ardor patriòtic, sovint no documentable, que domina la historiografia romàntica, tant pel que fa a les monografies locals, com a les generals" (106).

A aquests arguments cal afegir la pròpia pobresa de les monografies i treballs locals. Les úniques referències als fets viscuts a Terrassa en aquest període es troben en

l'obra de Pròsper Bofarull i en la de l'historiador local Josep Ventalló i Vintò "Terrassa Antigua y Moderna". Aquesta darrera obra es fonamenta en una anàlisi limitada d'un manuscrit de Fray Miquel Garriga, predicador i Guardià del convent dels Pares Recoletos de Terrassa. Aquest frare de tendència ideològica felipista, esdevingué testimoni ocular de l'entrada de les tropes de Felip V a la ciutat.

Tot sembla indicar que l'any 1713 la ciutat de Terrassa restava partidària de l'Arxiduc Carles d'Àustria, igual que altres Viles del Principat. Per aquest motiu un destacament de cinc o sis mil homes comandats per Feliciano de Bracamonte deixa el setge de Barcelona per sotmetre una sèrie de ciutats austriacistes.

La columna de Bracamonte es dirigia de Manresa a Terrassa, raó per la qual tropes franco-catalanes sota la direcció d'Ermengol Amill, especialista en combats per deturar l'enemic, s'atansaren al Coll de Cardús per barrar-li el pas. L'expedició fracassà, pel que ens indica el relat de fray Miquel Garriga, al elegir la columna de Bracamonte un camí alternatiu.

A les vuit del vespre del 3 de setembre de 1713 els soldats felipistes entren a la ciutat i malgrat l'intent del pare Garriga, que havia jurat fidelitat a Felip V, per aturar la repressió de la ciutat i dels seus pobladors, aquests foren assaltats, robats, assassinats i incendiades 104 cases així com robades les esglésies del Sant Esperit i de Sant Pere. El religiós felipista pogué amparar al síndic de la Vila Francesc Tarres, que per no haver fugit fou robat, despullat i golpejat, i a molts altres veïns fins a un número de més de cent que eren recollits en el convent (107). El llibre d'obits de la vila però confirma la repressió exercida per l'exèrcit borbònic: 17 persones que moriren la nit en què entraren a la vila (108).

En la valoració de l'actuació de Terrassa en la Guerra de Successió destacà, per damunt de tot, l'aparent fidelitat de la vila a la causa austriacista, que la van fer mereixedora de saqueig. Quan en el període 1710 a 1713 es registrava a Catalunya un progressiu canvi de bàndol dels individus i municipis des del camp austriacista al felipista, Terrassa, pel que sembla, i els seus pobladors restaren al costat de l'Arxiduc i de les institucions de govern de Catalunya. Com ens indica el propi para Miquel Garriga en el seu manuscrit, tan sols ell i Joan Caiz, terriser, havien jurat fidelitat a Felip V en data 2 de setembre de 1713, malgrat els esforços per convèncer els seus conciutadans. Sembla per tant que Terrassa restà al marge del fenomen botifler que caracteritzà una part important de l'oligarquia socio-econòmica del Principat.

Derrota de Catalunya. El Decret de Nova Planta i l'Organització Municipal.

La Guerra de Successió registrà un tombant decisiu l'any 1711 quan la mort de l'emperador d'Àustria va implicar l'ascens al tro de l'arxiduc Carles, fet que hagués suposat la reconstrucció de l'imperi de Carles V. Anglaterra, preocupada per l'hegemonia austríaca, va pressionar per la signatura de la pau amb l'única condició de la renúncia borbònica d'unir les dues Corones. Les converses van culminar amb els tractats d'Utrecht, 1713, i Rastatt, 1714. En aquests acords, malgrat la insistència



CONSTITVTIONS Y ALTRES DRETS D E CATHALVNIA, COMPILATS EN VIRTVT DEL CAPITOL DE CORT LXXXII.

DE LAS CORTS PER LA S.C.Y R. MAJESTAT
DEL REY DON PHILIP IV. NOSTRE SENYOR
CELEBRADAS EN LA CIUTAT DE BARCELONA
ANY M.DCCII.

VOLVM PRIMER.



BARCELONA: En Casa de Joan Pau Martí, y Joseph Llopià Editadors, Any 1704.

La problemàtica relació Catalunya-Castella en la pamfletística del segle XVII.

anglesa perquè fossin respectats els privilegis de Catalunya, es va fer evident la intenció de Felip V d'aplicar el dret de conquesta per tal de justificar el desmantelament de les institucions catalanes.

L'heròica defensa de Barcelona fins l'onze de Setembre de 1714 no pogué impedir el triomf de Felip V. Catalunya perdia definitivament les seves institucions de govern, expressió de la seva sobeïania nacional, i passava així a ser, per la força de les armes, part integrant d'una monarquia centralitzada i unitària.

En el propi marc de la guerra Felip V començà a elaborar projectes no per reformar la seva política municipal, sinó per abolir el sistema de consell català el qual seria suplantat pel model castellà, dominat per la figura del corregidor (109). En altres paraules, la filosofia borbònica registrà el desig d'anul·lar la periodicitat anual i l'extracció popular dels càrrecs municipals, per passar a un nou sistema en el qual els titulars de l'ajuntament depenguessin de forma absoluta de la voluntat reial, tant per la duració dels càrrecs com per les atribucions en l'exercici del govern de les viles i ciutats.

L'aplicació d'aquesta nova concepció del govern municipal no es va poder efectuar fins a la finalització de la Guerra de Successió; quan la Monarquia Hispànica estigué en condicions de reduir la forma de govern i les lleis del Principat a l'estil de les de Castella. El Decret de Nova Planta, promulgat el 16 de gener de 1716, s'ha d'entendre doncs, com l'instrument jurídic que utilitzà la monarquia borbònica per anul·lar tota l'estructura político-administrativa pròpia de Catalunya (Generalitat, Consell de Cent, Corts).

La importància del municipi com a instrument per imposar la centralització, l'uniformisme i l'autoritarisme monàrquic, quedà força palesa en el fet que un terç dels

articles del Decret de Nova Planta estiguessin dedicats a la seva regulació. Posteriorment, en dues ocasions, el 1717 i 1718, es promulgaren altres lleis que acabaren per definir el nou model monàrquic d'organització municipal (110).

Aquest queda convertit en un organisme burocràtic, distingint-se clarament entre el model de les 12 ciutats cap de corregiment i la resta. Quan a les primeres, els càrrecs eren vitalicis, mentre que els altres la durada en l'exercici del poder era d'un any. L'accés als càrrecs municipals era distint segons es tractés d'un o altre. En les viles cap de corregiment, els candidats eren escollits en última instància pel Consell de Castella en funció dels mèrits personals dels subjectes aspirants; per contra, en les segones, és a dir, en les poblacions normals, era la Reial Audiència la que designava els nous càrrecs d'entre una proposta doble que efectuava el propi municipi.

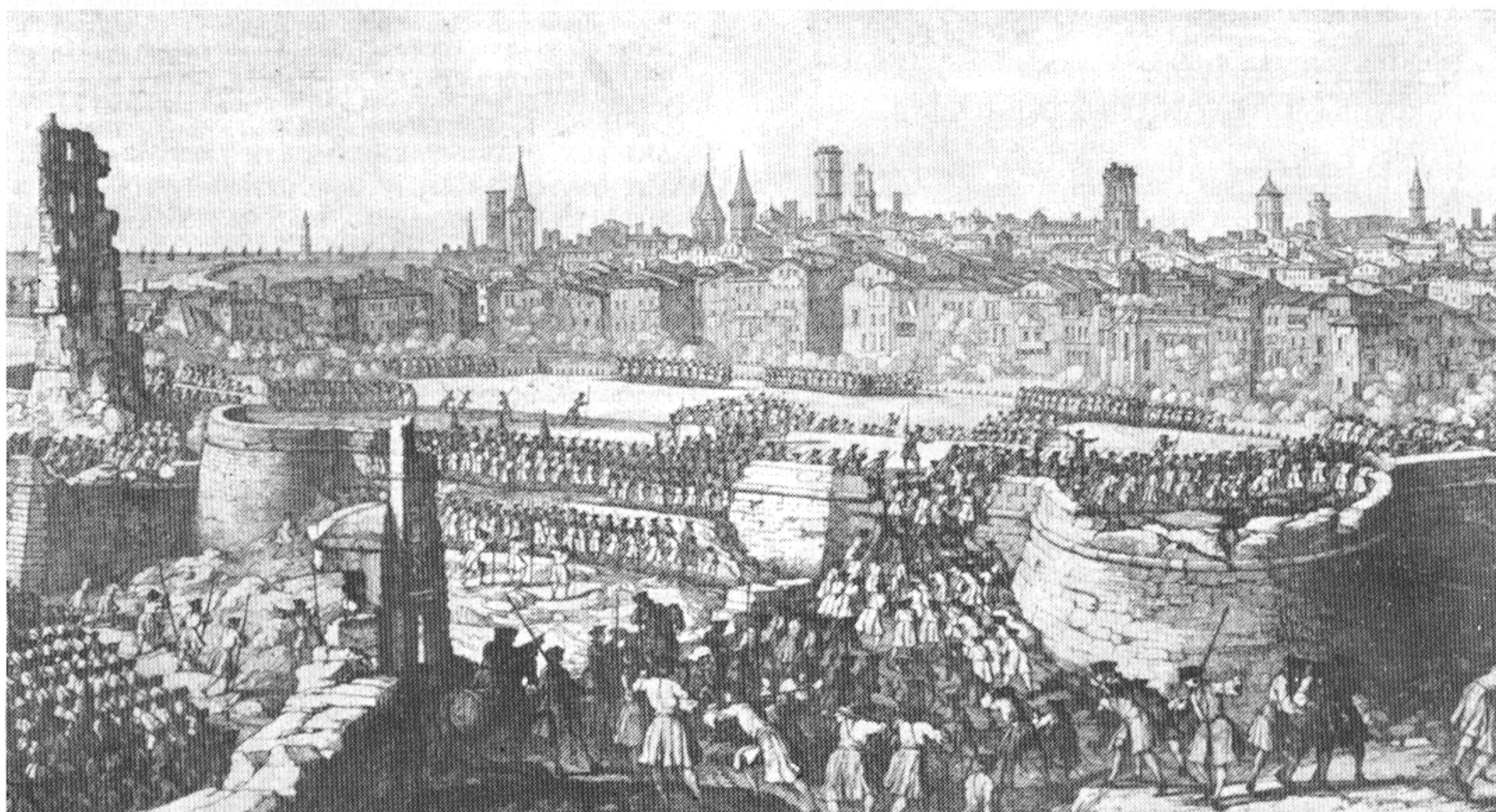
La ciutat de Terrassa, inscrita en la segona de les categories, va veure, igual que a la resta del Principat, com el sistema insaculatori introduït el 1560 era abolit, i com els consellers i jurats eren substituïts pels nous càrrecs de "regidors", que passaren a constituir l'ajuntament. El que caldria analitzar és l'impacte que la nova organització tingué en les relacions socials de la comunitat de veïns. Es tractaria de constatar, esperem fer-ho en un futur, fins a quin punt es va registrar un relleu de les personalitats que regien els destins administratius de la vila amb anterioritat a 1714. L'anàlisi d'aquest fet ens permetria constatar dos elements: la nòmina dels que s'han denominat "botiflers", és a dir, els individus que es passaren de la defensa de la causa austricista a la borbònica centralista, i la possible desvinculació del municipi de la base sociològica de la població. Amb altres paraules, si el dinamisme econòmic i social dels habitants de Terrassa no pogué seguir participant per exclusió ideològica del govern del municipi.

NOTES

- 0.-Voldria fer constar el meu agraïment a la Caixa d'Estalvis de Sabadell per l'ajut econòmic que hem va concedir, a través de la seva obra social, i sense el qual no hagués pogut portar a terme el present treball.
- 1.-Segons Font Rius, el concepte d'Universitat l'entenen com a "la totalitat, la comunitat de los habitantes de un lugar, hallanse o no establecidos en el mismo unos órganos o régimen de gobierno". Vegeu, FONT RIUS, J.M. "Estudis sobre els Drets i Institucions locals en la Catalunya Medieval" Barcelona, 1985, p. 409.
- 2.-Per aprofundir sobre l'origen i evolució de la Quadra-Cartoixa de Vallparadís, consultar: CARDÚS, S. "Historial del Castell i Quadre de Vallparadís de Terrassa" Barcelona, 1936, i CATALÀ i ROCA, P. i altres. "Els Castells Catalans", Vol. II. Barcelona, 1960, p. 153-154.
- 3.-CATALÀ i ROCA, P. Ibid., p. 153.
- 4.-CARDÚS, S. Op. cit. p. 16
- 5.-CATALÀ i ROCA, P. Op. Cit., p. 155, 156
- 6.-CATALÀ i ROCA, P. Ibid., p. 157
- 7.-Segons l'opinió d'Ismael Almazan, la Quadra de Vallparadís "se trata de una típica zona de tensión, donde un noble intenta ampliar sus privilegios en detrimento de la jurisdicción real, a lo que se oponia la actitud vigilante de un vecindario, el baile formaba parte del mismo, que no deseaba ver cumplidos los propósitos señoriales. En todo caso la jurisdicción de la Quadra no altera el ejercicio de la justicia criminal por el baile de Terrassa sobre la villa y el término". Vegeu, ALMAZAN, J. "Delito, justicia y sociedad en la Terrassa durante la segunda mitad del s. XVI" Vol. I. p. 77, 78, Tesina de Licenciatura (UCB, 1986).
La consulta d'aquesta obra és imprescindible per a comprendre la Terrassa Moderna.
- 8.-CARDÚS, S. "Bellese i Recorts del Temple del Sant Esperit de Terrassa". Terrassa, 1981, p. 10-13.
- 9.-CARDÚS, S. "Terrassa Medieval". Terrassa, 1984, p. 91.
- 10.-FONT RIUS, J. M. Op. cit., p. 401.
- 11.-Segons Cardús, "Terrassa, doncs, no és un rebroll d'Egara. Terrassa és perdret propi la legítima successora d'Egara, és sang de la seva sang, que en comptes de restablir-se de bell nou en el lloc de la ciutat enrunada, es desplaça quelcom, construint les seves cases al vell mig d'un planell de bons conreus i a recer del seu inexpugnable i antiquíssim castell".
Vegeu CARDÚS, S. Op. cit., p. 35.
També reafirma aquesta opinió CATALÀ i ROCA, P: "A redosso del Terracium Castellum o Castrum Terracia altrament dit Castell-Palau de Terrassa, nasquè hi ha florit la ciutat de Terrassa".
CATALÀ i ROCA, P. Op. Cit. p. 144.
- 12.-Segons FONT RIUS "los mercados catalanes no creemos originasen el nacimiento de ningún centro urbano. Por el contrario, era cuando éste ya estaba formado o establecido, que recibía la facultad de celebrar en un recinto el mercado semanal o anual"
Vegeu FONT RIUS, J. M. Op. cit., ps. 350-398.
- 13.-El Consell Obert es l'agrupació de tots els veïns d'un agrupament humà, sota el principi de cada cap de família un vot, que escollien el càrrecs municipals a ma alçada i de forma pública. D'aquí la denominació d'aquest sistema electoral com "a veus" o "a més veus" i també fogueral. El mateix suscitava en multituds d'ocasions forts enfrontaments entre els vilatans que es perllongaven, pel caràcter públic del vot, al llarg del temps i en altres temes d'interès per a la comunitat.
El sistema de cooptació implica l'elecció de nous membres d'una assemblea, comunitat o òrgan de govern per part d'aquell que ja en formen part. Cooptació impur vol dir que introdueix el factor sort per a designar els membres d'un organisme després d'haver confeccionat una llista prèvia major que les vacans per part del membre cessans.
- 14.-DURANT i SANPERE, A. "Barcelona i la seva història" Barcelona, 1972, Vol. I, p. 27.
- 15.-VILAR, P. "Crecimiento y Desarrollo". Barcelona, 1976, p. 296.
SOBREQUES i VIDAL, J. "La Guerra Civil Catalana del s. XIV". VOL. I, Barcelona, p. 277.
DURANT i SANPERE, A. "Op. cit. p. 27, 28.
L'any 1391, Terrassa, Sabadell, Tàrraga, Vilagrasa, Elx i Cravillent són comprades per la ciutat de Barcelona.
- 16.-Privilegi, AHT, Pergamí Carp. II-A, 9. Document 18 de maig de 1401, trasllat del 19 de març de 1456.
- 17.-BRUNIQUE, "Rúbriques III". Barcelona, 1914, p. 219.
CATALÀ i ROCA, J. Op. cit., p. 149.
- 18.-BRUNIQUE. Op. cit., p. 220.
- 19.-Per a l'estudi de l'evolució dels òrgans de govern municipal seguirem el llibre de privilegis que consta a l'arxiu històric de Terrassa. Per a la seva consulta es pot accedir a dues publicacions que recullen una part important d'aquests. VENTALLÓ i VINTRO, J. "Llibre de Privilegis concedits a la Vila de Terrassa en els segles XIV, XV, XVI, XVIII", Terrassa, 1898. i SOLER i PALET, J. "Privilegis a us de la Vila de Terrassa", (Terrassa, 1899).
Veure VENTALLÓ i VINTRO, J. "Llibre de Privilegis" op. cit. p.32.
- 20.-Ibid. p. 20
- 21.-AHT. "Llibre de Privilegis", Fol. 15.
- 22.-CARDÚS, S. Op. cit., p. 116-117.
- 23.-VENTALLÓ i VINTRO, J. Op. cit., p. 230-232. Es la transcripció del consell tingut el dia 15 de juliol de 1543.
- 24.-CARDÚS, S. "Bellese i..." Op. cit. p. 19-21.
- 25.-"Molt honorables y sabis senyors. Diversesvoltes he oyt caxar a moltes persones, així de la present vila com terme, sobre la administració dels officis de aquesta vila y terme (...) no res menys de molts anys ensà se sie introduyt que dits càrrechs y officis may ixen de unes mateixes persones, de la qual cosa procehexen molts inconvenients: primerament lo que és públich icomú se fa particular; segonament los officis y càrrechs són encomenats, no a les persones més hàbils y més dignes, mas als amichs y parents dels qui's trobem en lo regiment; y finalment, cada hu fa a son pler lo que li apar, ni may se dona compte ni rahó de les administracions, tal com seri de rahó, ans bé los qui ixen de dits officis y càrrechs procuren, ab los qui entren novament en los regiments, que posen y elegequen persones per hoir los llurs comptes a llur potzo y voluntat, y los que ells volen perquè los passen tot lo que daran en compte ara sic rahó o no..." La importància d'aquest document ve donada per constituir l'antecedent del privilegi de 1560 i pel fet de proporcionar una nòmina dels veïns que acceptaren la introducció de la insaculació i dels qui la rebutjaren.
BERNAT AMAT. "Quartus Liber nomalis, 1558-1560", Fol., 161 v-164. Arxiu Notarial de Terrassa. AHT. Transcripció de Pere Puig, 10 de febrer de 1987.
- 26.-Ibid., p. 162.
- 27.-AHT. LCVF. 26-XI-1571. Fol. 70-70v.
- 28.-Per insaculació s'ha d'entendre: "el procediment d'elecció, anomenat també de sac i sort, implantat a les corporacions públiques -municipis, generalitat, gremis- de la corona aragonesa el segle XV, i que perdurà fins al Decret de Nova Planta el segle XVIII, pel qual el rei aprovava una llista de totes les persones idònies pels càrrecs, el nom de les quals era col·locat, en rodolins, en unes bosses corresponents als diversos càrrecs o oficis de la corporació; aquestes bosses eren guardades en una caixa tancada amb diverses claus. El dia de l'elecció la caixa era oberta i un nen menor de deu anys extreia a sort els rodolins de les bosses i hom llegia públicament els noms".
GRAN ENCICLOPEDIA CATALANA. Vol. 8. Barcelona, 1971 p. 625.
- 29.-TORRES RIBE, J. M. "Procediment electoral per insaculació en el municipi d'Igualada (1483-1714) "MISCELLANEA AQUALANTENSIA/3" Igualada, 1983, p. 112.
- 30.-TORRES RIBE, J.M. "El procediment electoral..." Op. cit., p. 116.
- 31.-AHT. Llibre del Batlle del 6 de maig de 1562, Fol. 3 i també CARDÚS, S. "Terrassa..." Op. cit., ps. 43-45.
- 32.-VENTALLÓ i VINTRO, J. "Llibre de..." Op. cit., p. 84.
- 33.-AHT.LCV. (1560-1575). 28.XI.
- 34.-AHT.LCV. (1560-1579). 19-XI-1562. Fol. 67 V.
Les dificultats econòmiques de les dues universitats són recollides de forma quasi permanent en els llibres de Consells d'ambdues. Serveix d'exemple del que afirmen un fragmen de la resolució tinguda el 19 de novembre de 1562. "la present universitat y los consellers y protectors de la present universitat hagut parlament tracte i col·loqui entre nosaltres y los jurats del consell ordinary de dita universitat com y de quina manera poiem exhonorary del tot descarregar la dita universitat de dit acreedors y bebets perquè aquella exhonorada y descarregada los poblats y domiciliats en ella pugen star mes descansats y seva causa lo tal exhonerament y descarregament

- que molts que se van poblar y domiciliar en altres viles y llocs se vindran aprobar y domiciliar en la present vila lo qual tenim sperança. Mitjançant lo divinal auxili vindrà en gran augmentació". AHT.LCV. 15-XI-1562. Fol. 67.
- 35.-La petició de la Universitat Forana per retornar a la situació en la qual existia una sola universitat es troba recollida en els AHT.LCUF. 30-XI-1580, Fol., 131-131 v i 6-VII-, Fol., 176.
- 36.-CARDÚS, S. "Terrassa..." Op. cit., p. 47-52.
- 37.-La negativa municipal a pagar 3 lliures al propietari del terreny sobre el qual s'havia d'aixecar el pont demostra aquesta paralització. AHT.LCUF. 30-XI-1585. Fol., 178.
- 38.-VENTALLÓ I VINTRO, J. "Terrassa..." Op. cit., p. 55.
- 39.-CARDÚS, S. "Bellesses..." Op. cit., p. 27
- 40.-VENTALLÓ I VINTRO, J. "Terrassa..." Op. cit., p. 266
- 41.-CARDÚS, S. "Bellesses..." Op. cit., p. 34
- 42.-CARDÚS, S. "Terrassa..." Op. cit., p. 44
- 43.-AHT. LCV. (1560-1579). 20-XII-1561. Fol 37 v a 38 v.
- 44.-AHT. LCV. (1560-1579). 22-XII-1561. Fol 37 va 40 v.
- 45.-VENTALLO I VINTRO, J. "El llibre de..." Op. cit., p. 267
- 46.-SOLER I PALET, J. "Per a la indústria llanera catalana" n. 264, p. 167.
Per aprofundir en l'estudi de la problemàtica de la indústria llanera a Terrassa cal consultar de forma imprescindible el capítol de Joan Coma i Ainsa "La indústria Tèxtil a l'època moderna" dins l'obra col·lectiva "Història de Terrassa" (Terrassa, 1987)
- 47.-AHT. LCV. (1616-1625), 8-IX-1620. Fol. 44v-45v.
- 48.-AHT. LCV. (1616-1625), 7-III-1620, Fol. 52-53, 9-IX-1620, Fol. 58, 60.
- 49.-ARNAU. Op. cit., p. 149.
- 50.-AHT. LCV. (1616-1625), 14-VII-1623. Fol. 98.
- 51.-El llibre de Privilegis de la Vila de Ventallò recull a les ps. 17-18 el contingut de disposicions reials tingudes relatives al deute municipal.
VENTALLO I VINTRO, J. "El llibre de..." Op. cit., p. 17.
- 52.-AHT. LCV. (1625-1675), 4-IV-1660, Fol. 34-34v.
- 53.-AHT. Concordia de 1670.
- 54.-SERRA I PUIG, E. "La Guerra dels Segadors" Barcelona, 1961.
- 55.-A part de la citada obra, sobre el tema cal indicar, pels interessats les següents obres:
ELLIOTT, J.H. "La Rebelión de los catalanos" (1598-1640). Madrid 1977.
DE RUBÍ. BASILI. "Les Corts Generals de Pau Claris" Barcelona, 1976.
GARCÍA CARCEL, R. "Història de Catalunya s.XVI-XVII", Vol. I, II. Barcelona, 1985. i "Pau Claris la revolta catalana" Barcelona, 1980.
NADAL FARRERAS, J. "Dos segles d'obscuritat" Barcelona, 1979
SANABRE, J. "La acción de Francia en Catalunya en la pugna por la hegemonia de Europa" (1640-1659). Barcelona, 1956. i "El tractat dels Pirineus i la mutilació de Catalunya" Barcelona, 1987.
VIDAL PLA, J. "Guerra dels Segadors i crisi social" Barcelona, 1984.
- 56.-L'argument esgrimit pels veïns que es negaven a pagar la talla era el de la seva pertanyença a la "unión", condició que els eximia. La universitat no reconegué aquest principi.
AHT. LCV. (1616-1625) 16-VI-1618, Fol. 24 a 25 i 3-XII-1619. Fol. 43v.
- 57.-La universitat forana es negà a sufragar els gastos de la companyia de Cavalleria de Don Leonardo de Mola, sargento del terc del Principat.
AHT. LCF. (1625-1635) 1-II-1630, 1-III-1630, 12-VI-1634.
- 58.-Les referències als Allotjaments, lleves, transports i armaments son freqüents en els llibres de Consells de la Universitat de la Vila i la Forana.
AHT. LCV. (1635-1645), 13-VI-1637, 2-X-1638,
AHT. OGDUT. (Ordres denerals dirigides a la universitat de Terrassa) 1-VI-1637 i 23-III-1638.
- 59.-CARDÚS, S. "Terrassa durant la guerra separatista dita dels segadors" Terrassa, 1971. p.19.
- 60.-AHT. Llibre del Batlle Miquel Torrella, 31-XII-1639.
CARDÚS, S. "Terrassa durant..." Op. cit., p.27.
AHT. CDD. (Carpetes documents dispersos) 5-VI-1639.
- 61.-AHT. LCV. (1635-1645). 3-II-1640.
Cardús donà la xifra de més de 8000 lliures les esmerçades per ambdues universitats sobre el càlcul de 50% en les contribucions militars. Al nostre entendre aquesta afirmació és un xic gratuïta ja que desconexem quina part de les 4000 lliures gastades per la vila eren diners adelantats a la forana. Recordem que la forana es nega reiteradament a pagar la seva quota de les despeses militars.
- 62.-AHT. Cort del Batlle. Processos, 13-VI-1639.
- 63.-El virrei Duc de Segorbe i de Cardona envià una ordenació sobre soldats fugitius l'Agost de 1636 on s'explicaven les mesures i càstics a adoptar sobre els desertors i aquells que els ajudessin.
AHT. OGDUT. 30-VIII-1636.
Posteriorment trobem una nova ordre del comte de Santa Coloma del 7 de juliol de 1639 recordan les anteriors disposicions. Es poden estudiar diversos casos de desertió a Terrassa en els Processos judicials. Destaque el cas de Joan Anglada allistat per la vila que es comdemnat a retornar al front. És una forma d'evitar noves despeses per cubrir la seva possible baixa d'imposar-li un altre càstic.
AHT. Cort del Batlle. Processos, 20-IX-1639. També es registrà a la universitat la presència de Valentí Castanyes, fugitiu armat, home que es definit com "bagabundo inquiet i enemich de treballar" i que oferí resistència als consellers que el detingueren el 27 de desembre de 1640. AHT. Cort del Batlle. Processos, 27-XII-1640.
- 64.-AHT. LCF. (1635-1649) 3-II-1640.
CARDÚS, S. "Terrassa durant..." p.32
- 65.-El virrei comte de Santa Coloma envia a la vila de Terrassa dues missives força dures recordan l'obligació d'etendre a les tropes. En una d'aquestes missives s'explicitaven la modalitat dels allotjaments, però allò que destaca és la nota manuscrita que possa sobre avís del perill que comporta la desobediència a les ordres del rei. Es fa memòria de l'empresonament del diputat militar Francesc de Tamarit.
- 66.-CARDÚS, S. "Terrassa durant..." Op. cit., p.50.
- 67.-Ibid, p.51.
La major part de les viles de Catalunya alçaren les seves "Unions" -agrupació de ciutadans armats per a perseguir als delinqüents- davant els robatoris, incendis i assassinats que el des govern del Principat havia propiciat. Sabadell alça la seva unió el 14 de juny. Terrassa tampoc escapa als alderulls i així tenim notícia que el 29 de setembre fira de Sant Miquel, Francesc Pi, Joan Martines i Josep Rovira disparaven sobre la gent vinguda a la fira. L'endemà diumenge dia 30 moria Francesc Trullàs d'un tir provinent de la casa dels individus citats anteriorment.
Cort del Batlle. Processos, 29-IX-1640.
CARDÚS, S. "Terrassa durant..." op. cit. p.56.
- 68.-AHT. LCV. (1635-1645). 21-IX-1640, fol. 146.
- 69.-AHT. LCV. (1635-1645). 3-X-1640, fol. 149v.
- 70.-AHT. LCV. (1635-1645). 4-X-1640, fol. 150. i 11-X-1640, fol. 151.
- 71.-AHT. LCV. (1635-1645), 16-X-1640, fol. 15.
AHT. LCF. (1635-45), 16-X-1640.
- 72.-AHT. LCV. (1635-1645), 19-X-1640, fol. 155v.
CARDÚS, S. "Terrassa durant..." op. cit. p.59.
- 73.-Per entendre el paper de les formes d'organització militar a Catalunya consultar JORDI VIDAL i PLA "Les formes tradicionals de l'organització armada de Catalunya del s. XVI i XVII", MANUSCRITS, 3, maig de 1986, p.105.
AHT. LCV. (1635-1645), 15-X-1640 es troba la normativa del funcionament de la germandat de la vila.
- 74.-Per aprofundir en el sentit de la revolta i en el comportament català en el conflicte consultar. MIQUEL SOLER I SANBRA "El pensament polític en la Catalunya del s. XVII: un estudi ideològic de la Revolta Catalana de 1640" Tesina de Llicenciatura UAB. 1983.
- 75.-CARDÚS, S. "Terrassa davant..." op. cit., p.61. 113, 146.
- 76.-És força habitual que el salari dels soldats oscil·les al llarg de la guerra en funció de la dificultat per obtenir voluntaris; així com també era habitual "vagues" o "plantades" per aconseguir que els hi paguessin el sou. Aquest fenomen ha estat constatat per AGUSTÍ ALCOBERRO I PERJAY "La Bisbal d'Empordà durant la Guerra de Separació" PUBLICACIONS DE L'INSTITUT D'ESTUDIS DEL BAIX EMPORDÀ. vol. 2. 1983. p.162.

- 77.- AHT. LCV. (1635-1645), 22-XII-1640, fol. 189; 24-XII-1640, fol. 182; 14-VII-1641, fol. 197; 11-IV-1642, fol. 213; 23-VI-1642, fol. 215; 27-VIII-1642, fol. 222v; 28-VIII-1644, fol. 203 v; 26-XI-1646, fol. 132v.; 28-IX-1649, fol. 101 v.
CARDÚS, S. "Terrassa davant..." ps. 79, 88, 93, 114, 124, 128, 158, 179, 180.
- 78.- VIDAL i PLA, J. "Exercit i conflictivitat social. Exemples de Resistència al Penedès s. XVIII". Comunicació presentada a les Jornades sobre el Barroc. Girona. Desembre, 1987.
- 79.- CARDÚS, S. "Terrassa durant..." op. cit., p. 133.
- 80.- *ibid.*, p. 136-137.
La resistència als allotjaments és una constant, però que s'intensifica en el període 1645-47. Aquesta resistència arriba fins els propis camperols, com és el cas de Jaume de Jonqueres que es negà a allotjar a dos soldats francesos sense la butlleta expedida pels consellers. L'episodi acaba amb un soldat francès nafrat. AHT. Cort del Batlle. Processos, 19-II-1644.
- 81.- AHT. Cort del Batlle. Processos, 30-XI-1645.
- 82.- AHT. Cort del Batlle. Processos, 30-XI-1645. També CARDÚS, S. "Terrassa davant..." op. cit., p. 139. Un altre cas de "VIA FOS" es troba a AHT. Cort del Batlle. Processos. 16-II-1643 i també a CARDÚS, S. *Ibid.*, p. 121.
- 83.- AHT. Cort del Batlle. Processos, 28-IX-1643. Veure descripció parcial a CARDÚS, S. "Terrassa davant..." op. cit. p. 123.
- 84.- AHT. Cort del Batlle. Processos, 2-I-1649.
- 85.- AHT. Cort del Batlle. Processos, 30-VIII-1642. També a CARDÚS, S. "Terrassa davant..." op. cit. p. 116.
- 86.- AHT. Cort del Batlle. Processos, 2-I-1649; 28-XI-1645; 22-XII-1650. També a CARDÚS, S. *Ibid.*, p. 149.
- 87.- Son força nombroses les referències en el període 1640-1652 a l'alçament de somatents, germanies i unions. La seva finalitat original de perseguir als delinqüents no pot fer-no olvidar la seva vessant de control social en moments de revolta.
AHT. LCV. (1645-57) 21-XI-1647.
- 88.- La mort del batlle Josep Ubach cal situar-la en el marc de la lluita existent a la vila entre el bàndol catalanista i el castellanista al voltant de la Guerra de Separació.
AHT. Cort del Batlle. Processos, 23-V-1653.
CARDÚS, S. "Terrassa davant..." op. cit. p. 221.
- 89.- AHT. Cort del Batlle. Processos, 19-IX-1642.
- 90.- AHT. LCV. (1645-1657) 30-I-1645.
- 91.- CARDÚS, S. "Terrassa davant..." op. cit. p. 119.
- 92.- AHT. LCV. (1635-1645) 11-XII-1641, també a CARDÚS, S. *Ibid.*, p. 103 a 112.
- 93.- AHT. LCV. (1635-1645) 19-X-1649.
- 94.- CARDÚS, S. "Terrassa davant..." op. cit. p. 156.
- 95.- *Ibid.*, p. 164.
- 96.- *Ibid.*, p. 187-188.
- 97.- FABRO, J. "Historia de los hechos del serenísimo señor Don Juan de Austria en el Principado de Catalunya" Vol. I, p. 136-137.
- 98.- *Ibid.*, p. 178-179.
- 99.- AHT. Concordia entre Terrassa i els seus creditors. 1670.
- 100.- CARDÚS, S. "Terrassa davant..." op. cit., p. 205.
- 101.- AHT. Llibre del Batlle Josep Ubach. 19-I-1654.
- 102.- SOLE i SANABRA, M. Op. cit., p. 178-199.
- 103.- El memorial de Terrassa a Felip IV ha estat transcrit per Cardús en la seva obra sobre la Guerra dels Segadors. Fins al moment ha estat impossible retrobar-lo per a la seva consulta al AHT per la forma de citar-lo del propi historiador.
- 104.- TORRES i RIBE, JM. "Els municipis..." Op. cit., p. 106.
- 105.- AHT. LCV. (1658-1675). 23-XII-1660, fol. 49, 49v.
AHT. "Forma del govern polític donat a la vila de Terrassa per lo Marqués d'Olias i Mortara y General Lloctinent de Catalunya a 8 de decembre de 1661" Documents diversos. 1647-1871.
- 106.- TORRES i RIBE, JM. "Els Municipis..." Op. cit. p. 118.
- 107.- AHT. "Llibreta de Notas curiosas de Don Antonio Rodo y Martinez". Tretes d'altre llibreta que li deixa un amic en 1813.
- 108.- Llibre d'obits (1702-1745) de l'Arxiu Parroquial del Sant Esperit de Terrassa.
- 109.- SOLE i SANABRA, M. "Conversa amb J.M. Torres i Ribé: els municipis catalans a l'Antic Règim" L'AVENC. 79. Barcelona, febrer, 1985, p. 76.
- 110.- TORRES i RIBE, JM. "Els municipis..." Op. cit., p. 148.



Barcelona assaltada per les tropes borbòniques l'onze de setembre de 1714.